Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 19 (14117) | 1981 чылдың январь 23, пятница | 1925 чылда үндезилеттингеН | Өртээ 2 кеп.

ЧАА ДЕЛГЕЛГЕ

СЭКП-ниң XXV болгаш XXVI съездилериниң аразында үеде совет ниитилел эртемнериниң чедишкиннери — ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының ниитилел эртемнериниң талазы-биле эртем информациязының институдунда Москвада ажыттынган делгелгениң темазы ол-дур. Делгеп салган барык тос чүс үндүрүлгениң номиары сайыраңгай социализмниң, социалистиг дем каттыштырылгазын быжыглаарының, делегей харылзааларының, амгы үениң идеология демиселиниң экономиктиг болгаш ниитилел-политиктиг айтырыгларын сайырады ажылдаарынга совет эртемденнериң киргеч үлүг-хуузун чырыткыландыр көргүзүп турар.

Лениниң ажылдарының, Л. И. Брежневтиң чогаал ажылдарының чаа үндүрүгелери-биле делгелге ажыттынган. Коммунизмниң материал-техниктиг баазазын тургузарының, делегейниң экономиктиг хөгжүлдезиниң янзы-бүрү талаларынга экономистернің шинчилелдерин тураскаатган. СЭКП-ниң XXVI съездизинге совет ниитилел шинчээчилериниң чогаадыкчы отчёду болур бо делгелгеде чугула черии «Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының төөгүзү», «Бүгү-делегей төөгүзү», «ССРЭ төөгүзү» деп хөй томнарлыг кол ажылдар болгаш өске-даа үндүрүлгелер эвлээн.

(СЭТА).

УЛУГ ЧЕДИШКИННЕРЖЕ ОРУК-БИЛЕ

Партиниң Москва хоорай организациязының XXIV конференциязы СЭКП-ни, оон лениниг Төп Комитедин долгандыр бузулбас чаңгыс эштин байдалында болуп эткен. Ук конференция Эвилелдер бажыңының колониалыг залыңга ийи хүн уламчылаан. Партиниң ажыл-чорудулгазының дээди сорулгазы чоннуң чаагай чоруунун дугайында сагыш салыышкыны болуп келген болгаш болур-даа. Оон чырыткыланчак бадыткалы — чурттуң хөгжүлдезиниң кол угланыышкынарының төлевиледи-дир дээрзин аная онзалап демделаан.

Эштер Л. И. Брежнев, Ю. В. Андропов, В. В. Гришин, А. А. Громыко, А. П. Кириленко, А. Я. Пельше, М. А. Суслов, Н. А. Тихонов, Д. Ф. Устинов, К. У. Черненко, П. Н. Демичев, В. В. Кузнецов, Б. Н. Пономарев, И. В. Капитонов, В. И. Долгих, М. В. Зимянин, К. В. Русаков оларны делегаттар диңмиттиг үргүлчүледи-диг адыш часкаашкыннары-биле уткаан.

СЭКП Москва хоорай комитединиң отчёт илеткелин, хоорайның партия организациязының ревизия комиссиязының отчёдун, «1981—1985 чылдарда болгаш 1990 чылга чедир үеде ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң кол угланыышкыннары» деп СЭКП-ниң XXVI съездизинге СЭКП ТК-ның төлевилелиниң дугайында илеткелди конференцияның киржикчилери чугаалашкан.

Партияның Москва хоорай организациязы СЭКП ТК-ны долгандыр болдуңун хүрээлеңин улам сырый каттыштырар, коммунистиг тургузуушкынның сорук киришкчи планнарын амыралга боттандырар дээш, лениниг партиниң андур чаагай идеаларының балыткалы дээш демиселге моон соңгаар-даа ТК-ның шынчы чеңгижи болур дээрзин СЭКП Төп Комитединге, аш Л. И. Брежнев баштаан ТК-ның Политбюрозунга конференцияның киржикчилери айыткаан.

Чугаалашкан айтырыгларының талазы-биле конференция чогуур доктаалдарны хүлээп алган.

Конференция партияның Москва хоорай организациязының улуттуг органының болгаш СЭКП-ниң XXVI съезди-зинче делегаттарны соңгаан.

* * *

СЭКП-ниң конференциядан соңгутурган Москва хоорай комитединиң пленуму болган. Организастыг айтыыгларын ол чугаалашкан. СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүү В. В. Гришинни СЭКП Москва хооркомунуң биргн секретарынга соңгаан.

(СЭТА).

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң ажыттынар хүнүнге чедир 1 ай арткан. Аңаа уткуштур алган социалистиг хүлээлгелерни күүседири дээш, бүгү арга-курлавырларны ажыглаары — улус ажыл-агыйының ажылдакчы бүрүзүнүң сорулгазы

бөгүн «Шын» солуунга Чөөн-Хемчик районнуң Карл Маркс аттыг совхозунуң хойжузу **Дыгылдай Курбаевич Ондарның** ажылжинге тураскааттынын көдүргүнген.

Дыгылдай Курбаевич Ондарның коданында 449 хой хүр ыштап турар. Оон 340 хой ооладаан. Хойжунуң кежээ, кызымак күш-ажылының ачызында 340 хураган онча-менди доругуп турар. СЭКП-ниң XXVI съездизинге төлептиг белектиг ужуражыр дээш хой бүрүзүнден хураганны менди алырын Д. К. Ондар шиитпирлээн. Оон коданында мал чеми четчирибиле бар. Ол болуңун хүлээлгезин күүседир дээш улуг күженишкиниг ажылдап турар.

Хойжулар! Мурнакчыларның үлегерин заврип, хой бүрүзүнден хураганны менди камгалап алыр дээш туруштуг демисежиңер! Хойнуң баш санын өстурери чүгле оон хамаарыр дээрзин утпаңар!

СӨЗҮНГЕ ЭЭ БОЛУП ТУРАР

Чарыштың эгелекчилеринде

«Революцияның чалбыыжы» совхозтуң малчыннары эрткен чылдың төнчүзүнде республиканың бүгү малчыннарынга кыйгырыг үндүргеш, СЭКП-ниң XXVI съездизин төлептиг белек-биле уткуур дээш социалистиг чарышка киришпишаан, кышкы үеде мал ажылының продуктуларын бүдүрерин кудулатпас, харын көвүдедир деп хүлээлгени боттарынга алган. Оларның хүлээлгезинде мынчаар бижээн: «Эткен чылдың кышкы үезинге дениээрге, инек бүрүзүнден саап алыр сүттү 100 килограммга, сүттүң ниити бүдүрүлгезин 7 хуурга, ону күрүнеге садарын 10 хуурга көвүдедир. Мыйыстыг бода малдың баш санын 98 хуу камгалап алыр...»

Совхозтуң ажыл-ишчилери алган хүлээлгезин канчаар күүселип турарыл? Ол дугайын дараазында репортажта чугаалап турар.

Кыржан, соок кышкы хүн. Аяс дээрде хүнүңүн херели шөлде харны чылчыыхталдырып турза-даа, чылыг эвес. Харда тапталып калган дошталчак орук ынаар-ла кедээр, Таңды-Уула тайгазының эзеңче шиглей, шөйлүп чоруткан.

Мажалыкче эдээн өскеп кеттенивисте, дөө ол талдар, хадыныар, теректер үнген дергүн арыг чашыла ак-ак бажыныарын, улуг кажаларының бараазы көстүп келди. Улуг, бедик хоолайдан үнген ыш соок агаарга эстип, чидип турар.

— Краснояровка фермазы бо-ла болгай—деп, эжим чугаалай-дыр.— Чүгле Таңды районда эвес, а бүгү республикада шыырак дээн фермаларныч бирээзи.

— Кыйгырыг үндүргеш малчыннар мында-ла ыйнаан.

— Ийет, ындыг. Оларны ажыл-херээн ам соңуургап көөр апаар.

Ол аразында ферманы коданынче хап кирип келливис. Агартыр чугайлап каан узуна инек кажаазының бир ужунда чүүк машиназы турупкан, оон кырыдан чарбыны кезек эрлер дужүрген тур. Ферманың кызыл-булуну ырак эвесте болду. Аңаа бардывыс. Иштинин арыг-силин аажок. Ферманың сүт бүдүрер болгаш ону күрүнеге садар планын, тус-тус саанчыларның алгач хүлээлгелерин, ферманың хүн бүрүде саап ап турар судун кызыл-булуида көскү черлерде бижээш аскылап каан.

Ферманың эргелекчизи чазык шырайлыг, чугаа-соотқур, эвилел-эвилдек Надежда Андреевна Филатова биске чугаалай-дыр:

— Бистиинге келгеи аалчыларны мынчалай чаа үдеп кагмывыс. Моолдуң Завхан аймаандан өөнүктеривис чедип келген. Бистиң ажылывыстын арга-дужулгазын соңуургап көрдүлер. Ферманы көргеш, дыка магаладылар. Канчаар ажылдап турарывысты тодаргай чугаалап бердивис.

Фермада амгы үеде 700 ажыг инек бар. Оон 415 инекти саап турар. Инекти саарын, өдек аштаарын, сүт бээрин механизастаан. Чүгле чемни хол-биле салып берип турар.

— Силерниң фермаларыңыр коллективи республиканың бүгү малчыннарынга кыйгырыг үндүрген болгай. Саанчылар канчаар ажылдап турарыл, көргүзүглери кандыгыл?— деп, Надежда Андреевнадан айтырдывыс.

— Кыйгырыг үндүргеш, бедиткен хүлээлгени алган улус бис — деп, ол чугаалады.— Сөзүн берген соонда, аңаа эе болур ужурлуг. Партияның эдчеглиг съездизинге төлептиг белек-биле ужуражыр дээш бистиң саанчыларывыс шынаалла эрес, соруктуг ажылдап турлар. Кышкы үеде сүт саалдазын күдулатпас деп шиитпирлээн бис. Саар инектерге рацион ёзугаар балансылаттынган чемнерни четчири-биле берип турарының ачызы-биле сүт саалдазын чүгле кудулатпаан эвес, харын көвүдедири чедип алдынган.

Ферманың эргелекчизи байдалды тодаргай чугаалады. Саанчылар хүнүнүн-не 2300 килограммдан эвээш эвес сүттү саап ап турар. Ону күрүнеге дужаарга, зачёттуг деңзи-биле 2,4 тонна чедип турар. Сулуун үскүү дыка бедик — 4,4—4,5 хуу. Эки шынарлыг, үзе хөй сүттү күрүнеге дужаарга, оон саналга деңзиин хөй болур.

Бо чылдың январының эгезинден бээр ферма 35 тонна сүттү күрүнеге дужааган, оон 24 тонназы бирги сорттуу, 11 тонназы — ийиги сорттуу. Ынчангаш чүгле бедик шынарлыг сүттү дужаап турар. Январьда саанчылар 75 тонна сүттү күрүнеге садарын хүлээнген. Ону күүседиринге олар бүзүрелдиг.

Эрткен чылдың бо үезинде сатчаны амгызылган беш тонна эвээш турган. Ам хүнде бир инектен фермага ортумаабиле 5,5 кг сүттү саап ап турар. Ол эрткен чылдыңдан 1,5 кг хөй.

Ферманың саанчылары бо чылдың бирги кварталында 200 тонна сүт бүдүрер планын 206 тонна, 187 тонна сүттү күрүнеге садарын 190 тонна кылдыр, партияның XXVI съездизинин ажыттынар хүнүнге чедир күүседирин хүлээнген, улуг күженишкин-биле ажылдап турар.

Саар инектерге бээр чем рациону хүнде 4,5 кг чарба, 25 кг силос, 5 кг саван болгаш 500 грамм чудан. Соолган, боос инектерге хүнде 10—15 кг саван, 3 кг сигеи, 4 кг концентрат, 500 грамм чудан бээр. Саар инектерни чемгеренинин ындыг рациону сүт саалдазын кудулатпазынга идигни берген.

Боос инектенни ажаалдазын, чемгерилгезин экижиткел. Ынчангаш январьда төрүттүнгеи 30 бызаа бүрүн менди өскүп доругуп турар.

Хүн бүрүде бедик көргүзүглери чедип ап турар мурнакчылар фермада эвээш эвес. Татуяа Оюн эрткен чылын совхозка чарыштын бирги черии эвлээн. Бир инекке онааштыр 2588 кг сүттү саттган. Ам кышкы үеде бир инекке онааштыр хүнде 7 кг сүттү саап ап турар. Оон авазы, пенсионер Санчат Оюн эрткен чылын бир инекке онааштыр 2219 кг сүттү саап, совхозка ийиги черии эвлээн. Ам бир инектен 6,5 кг сүттү саап турар. Дома Эрес-итмаа 2088 кг сүттү инек бүрүзүнден сатташ, үшкү черии алган. Ол ам база инектен-не 6,5 кг чедир сүттү саап ап турар.

Кышкы хүн Таңды-Уула тайгазының бажында олура берген. Краснояровка фермазынга кежээки саалдага саанчылар белеткеени берген.

К. АРАКЧАА.
«Шынның» тускай корр.

ГРАФИКТИ МУРНАВЫШААН

Он бирги беш чылдың баштайгы чылының часкы хову ажылдарынга болгаш күскү дүжүт ажаалдазынга машина-трактор парыгын белеткээр талазы-биле чарышка республиканың ажыл-агыйларындан «Хемчик», «Чыраа-Бажы», «Улуг Октябрь», «Тес-Хем», «Тиилелге» болгаш Тока аттыг совхозтар мурнап турар.

1980 чылдың IV кварталында тракторлар, тараа комбайннары, хөрзүк болбаазырадыр болгаш үрезин чаштырар машиналар септээриниң планын дыка ажыр күүсеткеш, ол ажыл-агыйлар бо чылда темпини кудулатпайн турар.

Чижээ, «Хемчик» совхозтуң механизаторлары андазыннарның болгаш сеялкаларның септелгезин, «Тес-Хемчин» андазыннарның база культиваторларның белеткелин бүрүн доосхан.

«Тиилелге», Тока аттыг, «Улуг Октябрь» совхозтарның механизаторлары «Сибиряк» комбайннарның септелгезин графиктен дыка мурнады чорудуп турар.

Техника септелгези

КҮЧҮЛЕРНИҢ ӨЗҮЛДЕЗИ

Бистин республиканың Сельхозтехкуркомунуң кол бүдүрүлгези—Кызылда районнар аразының каттыжышкынының бүдүрүлге күчүлери чыл келген тудум өзүп турар. Ол бүдүрүлге чери чылда 1384 чижек септелгени кылыр мастерскаялыг, 250 автомобильдин техниктиг ажаалдазын кылыр станциялыг, мал ажылының фермаларының машиналарының база механизмнериниң техниктиг ажаалдазын кылыр станциялыг, 14 млн. рубль хире түнге бараан-материалдыг үнелиг түүлдерни саарып болур склад ажылагыйлыг.

100 үүк автомобильдериниң техниктиг ажаалдазын кылыр станцияны ажыглалга киирер талазы-биле ажылдарны амгы үеде доозуп турар. Ону январьның 25-те дужаар.

Ол станция ажыглалга киирерге, оон мурнунда ажылдап турган станцияны ГАЗ-69 болгаш УАЗ-469 маркалыг чиик автомобильдериниң техниктиг ажаалдазын кылырынче шилчидер.

«Кировец» деп улуг күчүлүг тракторларның техниктиг ажаалдазын кылыр станцияның тулуушкунун Кызылдың районнар аразының каттыжышкынынга 1982 чылда эгелээр.

И. ОЛДЫРЕВ.

ЧОГААДЫКЧЫЛАР — БҮДҮРҮЛГЕГЕ

Кызылдың районнар аразының каттыжышкынында чогаадылгалыг ажылды эки турган. Чогаадыкчылар болгаш чаартыкчылар ниитилелинде бүдүрүлгениң ажылчынарындан болгаш инженер-техниктиг ажылдакчыларындан 26 кижи кежигүн болуп турар.

Эрткен чылын аңаа 11 чогаадыкчы саналды шиңгээдип алган. Оон экономиктиг ажыы 5,4 муң рубль болган.

И. ОЛДЫРЕВ.

ЧАСКА УТКУШТУР

КУЙБЫШЕВ областың Пестраво районунуң ажыл-агыйларында бүгү часны тарылга техниказын ажылдап кириптеринге бүрүн болен байдалда тургускан. Тракторлар септээри доостур четиен. Комбайнарның дөрттүк үш кезин хову ажылдарынга белен. Кошкино, Челно-Верщино, Волжск, болгаш өске-даа районнарның ажыл-агыйларында база септелге бедик темпилиг чоруп турар. Техника септээриниң аргаларын калбарткан чиик мастерскаяларны дыка хөй колхозтарда болгаш совхозтарда кожуг инвентарьларын база комбайннарны септээринге тургускан.

(СЭТА).

Райондан медээлер

ХҮЛЭЭЛГЕЗИН КҮҮСЕТКЕН

Барыын-Хемчик районнуң ажыл-агыйларында мал ооладаашкыны массалыг чоруп турар. Январь 21-те чедир ниити районга 11 муң 408 хой төрээн, оон ынча хураганнарны онча-менди доруктуруп турар.

«Барлык» совхозтуң Аксы-Барлык салбырының аныяк хойжузу Данзычы Соянович Содунам хойжулааш ам үш чыл болуп турар. Бо үениң дургузында хойжу бодунуң кадарганы төрүүр хөюндан хураган, дүк алыр талазы-биле социалистиг хүлээлгезин күүседип келген.

Партияның XXVI съездизин төлептиг уткуур, он бирги беш чылдың баштайгы чылында хой бүрүзүнден хураган камгалап алыр деп бедиткен хүлээлгени ол алган. Хойжу сөглээн сөзүнге ээ болуп шыдаан —бодунга быжыглаан 291 хөюндан 292 хураганны онча-менди камгалап алган. Чаш хураганнарны азырап өстүрериге хойжунуң кадайы Барыын-Хемчик район Советиниң депутады Серенмаа Дашовна Содунам, сакманшиктери Адыг-оол Монгуш, Борбаанай Монгуш эки кызын ажылдаапнар.

ПЛАНДАН АЖЫР

В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинаттың даг-дүгү болбаазырадыр фабриказының коллективи партияның XXVI съездизин бедик күш-ажылчы белектер-биле ужуражып, он бирги беш чылдың баштайгы чылында төрээн чуртка 115,6 муң тонна сорттуг даг-дүгүн бээр дээш хүлээлгезин күүседир дээш шалыпкын ажылдап турарлар. Январьның 21-те чедир фабриканың ажылчыннары ай планындан ажыр 222 тонна сорттуг даг-дүгүн бүдүргеннер.

Ол ышкаш нулевой болгаш бир дугаар сорттуг даг-дүгү бүдүрериниң январь айының планын күүсеткен. Дыка хөй эдчеглер боттарының алган планнарын ажырын турарлар. Бедүүн сорттуг рудадан даг-дүгү арыглаар цехтен Кызыл-оол Монгуштун, Анатолий Адамның, бедик сорттуг даг-дүгү арыглаар цехтен Даш-Мөге Ондарның эдчеглери социалистиг чарыштың мурнуку одуруунда чоруп турар.

Эн ылангыа партияның XXVI съездизинің делегады Үйнукпан Монгуштун ажылдап турар эдчээ (мастери Д-М. Ондар) январьның 20 хонуунда пландан ажыр 222 тонна сорттуг даг-дүгүн бүдүргеннер.

МУРНАКЧЫЛАР СЛЁДУ

СЭКП Барыын-Хемчик райкому, райкүүсүн районнуң улус ажыл-агыйының мурнакчыларының следун эрттирген. Ону беш чылда болгаш 1980 чылда районнуң социалистиг хүлээлгелериниң күүселдезинин база 1981 чылда сорулгалар дугайында илеткелди. СЭКП райкомунуң секретары Б. С. Шыырап кылган. Слеттуң ажылынга районнуң чаржып турары Бай-Тайга районнуң төлээлери база олурушкан.

Слетка онгу беш чылда социалистиг чарыштың тиилекчилери болган 200 ажыг мурнакчыларга чазактың орден-хавыязы, социалистиг чарыштың тиилекчилериниң хөрек демдектерин, хүндүлел бижиктерин, дипломнарын тывыскан. Слеттуң киржикчилерй 1981 чылда районнуң социалистиг хүлээлгелерин хүлээп алган.

Х. МОНГУШ.

Мал семиртир «Сукпак» совхозтуң машина-трактор мастерскаязында септелгеге кирген 80 тракторларны күстен бээр долу септеп үндүрген. СЭКП-ниң XXVI съездизинге уткуштур алган хүлээлгеге киириштир ДТ-75 деп 11 тракторну база септээн. Амгы үеде совхозтуң механизаторлары келир күстүң дүжүдүн ажаап алырынга техниканы белеткеп эгелээн.

ЧУРУКТА: септелгеде шалыпчы ажылдап турар механизаторлар Юрий Иванович Ломоченко, көдээ Совет депутады Владимир Федотович Харюшин болгаш Хокун-оол Иванович Чамыян.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

КАМНАП АЛГАН

Партияның XXV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырбышаан, «Тыва кобальт» комбинаттың ажылышчилери одаар үүлдү болгаш электри энергиязын камналгалыг чарыгдаар дээш тодаргай ажылдарны кылып чорудуп келген. Одаар үүлдүн болгаш электри энергиязының камныг ажыглалы комбинатка ажыктыг болуп турар. Одалгаа хереглээр хөмүр-дашты сөөртүр чер ырак болганындан, оон бот-үнези аар. Ынчангаш ону камныг чарыгдаары негеттинер.

Комбинаттың ажылчыннары, инженер-техниктиг ажылдакчылары одаар үүлдү болгаш энергияны хумагалыг чарыгдаарының айтырыышче боттарының кичээнгейин угландырып келген. Камналга болду тургустунуп келбес болгай. Ону чедип алырда ажыглаттынмайн турар курлавырларны чеп ажыглаашы, оларны норма ёзугаар чарыгдаар апаар.

Одаар үүлдүн болгаш энергия камналгазының депшилеглиг технологтуг аргаларын бүдүрүлгеге ажылдап келгеннинден-ону беш чылдың сеелгү чылында комбинаттың коллективи 12 муң гкал хире чылыг энергиязын камнап алган. Чылыг энергиязын камнаарының талазы-биле мурнакчыларның одуруун гидрометаллургия цехи баштап турар. Ол ажыл-хөрекке боттарының үлүүн киирип келгеннерге В. Лаврухин, Э. Далаа, Ю. Суслейников хамааржыр.

«Тыва кобальт» комбинаттың ажыл-ишчилери партияның XXVI съездизин төлептиг уткуур дээш шудургу ажылдап турар.

В. ЧУПРИН.

Таңды-район.

ШАЛЫП ТЕМПИЛИГ

«Сут-Хөл» совхозтуң дирекциязы, партком болгаш ажылчын комитети бо хүннерде көдээ ажыл-агый техниказының септелгезинче кичээнгейин күштелдирип турар. Ол черле чөптүг. Чүге дээрге, бян-хемчилернин кыйгырыын ёзугаар техника септелгезин дүрген болгаш шынарлыг чорудары совхозтуң механизаторларының хүлээлгезинде бижиттингек.

Совхоз кышкы үеде янзы-бүрү маркалыг 22 тракторну септээрни планнаан. Оон эрткен чылдың дөртү кварталында болдуңун мастерскаязынга чели ДТ-75, үш МТЗ-52-ни септеп алган. Сельхозтехниканың Чадаана каттыжышкынынга беш тракторну септээн. Ынчангаш квартал планы колдуунда күүсеттинген. Септехчилер ортузунда дээштиг кылдыр организастаан социалистиг чарыш, оларның ажылдарынга таарымчалыг байдалды тургускан чорук ажылдың шалыпкын болурунга илигни берген. Чижээ, септелгеде ажылдап турарларны совхозтовунде столоваадан өртээн 50 хуу чинеткен чем-биле чемгерип турар.

Тракторлар септелгези-биле чергелештир, хөрзүн болбаазырадыр болгаш чаштырыга машиналарын база белеткеп эгелээн. Ам дөрт трактор андазынын, 80 илиирни, дөрт сеялканы белеткээш, беленинин шугумунда турускан.

Септелгеде звенолардан Сат Кара-оолдун удурткан звенозу шалыпкын ажылдап, мурнуку одуругда чоруп турар.

С. БИЧЕ-ООЛ.
Чөөн-Хемчик район.

КЫЗЫЛ ТУК — ТИИЛЕКЧИЛЕРДЕ

Республиканың тулуг организацияларының аразында 1980 чылда социалистиг чарыштың тиилекчизи «Тыва тулуг» трестин № 48 тулуг эргелелиниң коллективи деп саналаан. Бо коллектив, а ол ышкаш оон мурнакчы бригадалары 1980 чылдың болгаш онгу беш чылдың планныг даалгаларын хуусаадан эрте күүседир дээш чарышка чаңгыс эвес удаа эгелекчи саналдарны кылып, кескү чедишкиннерлиг боолп келген. Оон түннелинде шеверлекчилер эрткен чылдың социалистиг хүлээлгелерин 100 хуу күүседип, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидерин чедип алган, тулуг-монтаж ажылдарының шынарын экижидип, оон бот-үнезин 33 муң рубльге чиигеткен.

Республиканың тулуг организацияларының аразында 1980 чылда социалистиг чарыжының тиилекчизине СЭКП обкомунуң, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң, профобличөвүлелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчилер Кызыл тугун тыпсырынга холбаштырган митингиге ол бүгүнүн дугайын демделээн.

СЭКП Тыва обкомунуң тулуг килдизиниң эргелекчизи И. А. Остапец тукту коллективтиң төлөөлекчилериге тывыскан.

Мурнакчы бригадаларның удуртукчулары А. Ельшова, В. Борбак-оол болгаш № 48 тулуг эргелелиниң начальниги Б. И. Алёхин олар митингиге сес ап, түве чугаалааш, төрээн Коммунистиг партияның XXVI съездизинге алдар болдурган социалистиг чарышка улам-на идепкейлиг-биле киржирин, 1981 чылдың болгаш бүгү он бирги беш чылдың-даа планныг даалгаларын хуусаадан эрте күүседир дээш моонда соңгаар улам кызымаккай ажылдаарын коллектив кежигүннериниң өмүнөөзиниң адаанар.

Эргелеадың Р. Григорович, В. Борбак-оол, Т. Николаева, М. Сафронова, А. Ельшова удурткан мурнакчы бригадалары СЭКП-ниң XXVI съездизиниң ажыттынар хүнү — февраль 23-не чедир 1981 чылдың баштайгы ийи айларының планын күүседирин бедик шаңналга харыы кылдыр хүлээнген. Шүүкатуржулар бригадалары найысылалдың чаа микрорайонунда № 1 бажыңны, № 15 бажыңның дөрт подъезділерин чоонду хүннерде малярларга хүлээдип бээр, а олар сээд ажыттынар хүнүнге чедир бүгү ажылдарны кылып доосхаш, ол чурттаргга бажыңнарын ажыглаарга киирерин аазаан.

(БИСТИҢ НОРР.).

Национально-краеведческий отдел

Тувинская республиканская библиотека

Төлевилелди чугаалажып, деткип тур бис

БЕДИК ДЕҢНЕЛГЕ

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиялының XXVI съезлиниге СЭКП Төп Комитединиң «1981—1985 чылларда болгаш 1990 чылга чедир үеде ССРЭ-лиг экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң кол угланылышкыннары» деп төлевилелиг совет улус-биле бир дөмей, Бай-Тайга районунуң ажылчы чоннары бо хүннерде политиктиг болгаш күш-ажылчы бедик көрүрлүүшкүнүг байдалда калбаа-биле чугаалажыр, оны чаңгыс эп-сеткилдиг деткип турар.

Кайгамчыктыг улуг теоретиктиг болгаш практиктиг ужур-дузалыг партийжи документте ССРЭ-де коммунистиг тургузуушкунуң практиказын тогадымкы бөө-биле түпкеп киргген, келир беш болгаш он чылларда Советтер чуртунуң экономиктиг, социал хөгжүлдезиниң болгаш угаанбодал сайыралының чугула айтырыгларының талазы-биле Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының стратегиязып болгаш тактиказын айыткан. Чуртуун хөгжүлдезиниң чугула айтырыгларынга хамаарышкан чугаалажыышкынга бистиң районуң хамаалы бүрүзү ийелкейлиг киржип, бодунуң хүүда тодаргай санаалдарын, немелдерлерин документиге киирип турар. Районга 96 кезек черге Төлевиделди чугаалашкан хураалар болган, анда 3 мүн ажыг кижи олурушкан. Чугула документиге хамаарыштыр 200 ажыг кижи санал берген. Эрткен хураларга Төлевиделге хамаарыштыр 10 ажыг санаалдарны, немелдерлерни киирген.

Төлевилелдиң одуруг бүрүү чоннуң чаагай чоруун бедидериниче угланган. Оон уламындан хураларга ажылчы чоннар оны сеткилиниң ханызынган чүүлдүгүнүн, Коммунистиг партияның болгаш Совет чаазактың ада сагыш ховаашкынынга харыы кылдыр күженнишкиниг ажылдарын хүлөөнүп турарлар. Оларның хөй нуруузу 1981 чылдың баштайгы ийи айының азы бирги кварталының планныг онаалдаларын болгаш социалистиг хүлөөлгелерин партияның өлчеглиг съездизи ажыттынар хүнүнге чедир күүседи күзелин идеретпеннер. Оларга «Бай-Тал» киргген санаалдарын чыыр.

Амгы үеде ажыл-агыйларда бо талазы-биле байдалды чугаалажып көөру, чүү кылдыңганын тодарадыры, моон сойгаар чүү кылырын баш удур ылавылаары эргежок чугула боор.

Мен «Найырал» совхозта мал ажылының байдалын бо чагаамга кысказы-биле-даа болза, көргүзер бодай-дыр мен. Совхоз колдуунда мал ажылдыг. Ол оон экономиказының үндезини. Ындыг түрбүже, совхоз онгу беш чылдың планныг онаалдаларын: мал бажын өстүрериг, этти, сүттү, дукту бүүрериг болгаш курунеге садарын күүсеп шылаваан. Малдың саны өзер хамаан чок, харын эвээжеп турар. Чижаа, онгу беш чылдың эгезинде совхозтуң бүгү шөөр малы 42 мүн баш ажыл турган болза, он бирги беш чылдың эгезинде 30 ажыг мүн кылдыр эвээжээн-дир. Эрткен чылын совхозка киитиг-биле 100 хойга онаалтыр 30-не хураган камгалап алган.

Ам совхозта мал кадарар кижилер тывылбайн турар. Оон уламындан хөй мал чидирген, самчыгдаан кижилер ам-даа мал ажылында хевээр ажылдаашаан. Чамдык кадарчылар 40-70 баш чедип хөй. өшкү өреліг болуп турар. Мал ажылында шак ындыг сандараашкыннарның, кудлаашкыннарның чылдагааны мал ажылынга ажылдаар кадарчыларны болур-чогууру-биле шилип албайн турарында деп бодаар мен.

Ам мындыг фактыны ап көрөлинер. Совхозта хөй беш бригада, бир өшкү бригадазы бар. Ынчаарга Ортаа-Хемге өшкү бригадазының төвү мынчага чедир чок. Өшкү кадарчылары хурал-суглаа болур дээнде, эрги Чаа-Хөл суурже чоруур ужурга таваржыр. Ында өшкү кадарчылары эвээш эвес — 35 коланда. Оларга бригада төвүн тургузун берген болза, хурал-суглаа, кичээл-өөредилге арттырериг зыка таарымчалыг болур.

Ортаа-Хем-биле аргыжары көнчүг берге: өнаар машина, трактор барын шылаваас, малчыннар чүгле аъттыг аргыжар, Кыштагларда электри чыры чок. Чамдык малчыннар өлгерде чурттаан турар. Садыг аймаа база барбас. Шак мындыг аргыжары берге, өрүк-чиик чок черге, кижи бодаарга, бригада төвү ыяап-ла турар аңаа чунар-бажынны, кызылбулуунну, магазинни, чурттаргы бажынларын кылыр ужурлуг. А херек кырында ону кым-даа бодаваан турары өлдептиг. Аңаа бригада төвү тургускаш, электри шимчедикчизи-биле сайгылгаанны киирптер болза, малчыннарның амыдыралчурттаргазынга эки болур ийик. Бир-тээ, бо чугула айтырыг көдүртүүнү, ону чугаалажып көөр-апаар болганда, «Найырал» совхозтуң удуртукчулары Ортаа-Хемге бригада төвүн тургузарын өөренип көөр боор деп ынаныры күзеныг-дир.

Бо чугула социал айтырыгны шиитпирлээрде, хамыктын чурнунда малга ажылдаар кижилерниң амыдырал-чурттаргазынга чогумчалыг, таарымчалыг байдалдарны тургузар апаар. Ындыг байдалдар тургустуна бөөр чүве болза, мал ажылынга ажылдаар күзелдиг кижилер көвүдөөр деп бодаар мен. Ылангыя аныктар ынчан мал кадарын болур болгай.

Совхозтуң төвүнде болгаш салбырларда доктаамал ажылдаваа чамдык кижилер арагаларыже сундулаар, оор-суук кылыр, ниитилиг корум-чурумун үрөөр.

Малчыннарны суурларга сууржун чурттаарынче шилчидип, оларны өлчеглиг кадатче киирер болза, ажыл чиик, амыдырал культурлуг апаар. Ынчан кадарчылаар күзелдиг кижилер өлбөөр, мал-маган оорлап самчыгдар чоруктар чидер. Ынчангаш бо айтырыгны дарый шиитпирлээри чугула-дыр. Бо талазы-биле бистин совхозтуң удуртукчулары боттуг, дөштиг хемчеглерни алыр дөөрзинге ынаныш улуг.

С. ТАСПАЙ.

Улуг-Хем район.

ШАЛЫПЧЫНЫҢ СОРУЛГАЗЫ

Күдер шыырак мага-боттуг, баштак чаныг Владимир Мөчергевич Монгушту «Коммунизмче орук» совхозтуң ажылышчилери дажок хүндүлөөр. Ону ол ак сеткилдиг ажылыбиле өөренип алган.

Аныяк оол Владимир Монгуш найысылал Кызылга чолаачылар курузун чедиишкиниг дооскаш, төрөөн совхозунга чолаачылап ажылдаа-ла беш чыл болган. Ажылынга хандыкшылдыг чолаачы бо үеним иштинде совхоз бүдүрүлгезинге бодунуң үлүүн киирип, улус ажыл-агыйынга эргежок чугула чуъкту сөөртүп келген.

Владимир Монгуштуң ажылы кышкы үеде улам чымыштыг апаар. Ырак-узак кышталарда малчыннарга сула, чарба, олаар ыяш сөөртүп чедирип, кызымак ажылдап келген. Мурнакчы чолаачы партияның XXVI съездизиниге СЭКП ТК-ның Төлевилелин улуг сонуургал-биле танышкаш, аңаа сорук киргеш, онгу беш чылдың доозукчу чылында 75000 тонна-километр ажылды кылыр планын 114924 тонна-километрге күүсеткеш, совхозтуң чолаачыларының ортузунда социалистиг чарыштың тинлекчизи болган.

Онгу беш чылдың шалыпчызы коммунист Владимир Монгуш партияның XXVI съездизин төлептиг уткуур дөөш социалистиг хүлөөлгени алган, он бирги беш чылдың баштайгы чылын куш-ажылчы чедиишкиннерлиг өлгөөн. Мурнакчы чолаачы 1981 чылдың ийи айының планныг онаалдаларын СЭКП-ниң өөлчеглиг съездизинин ажыттынар хүнүнге чедир күүседи сорулганы салып алган кызымаккай ажылдап турар.

К. ХОВАЛЫГ.

Өөр район.

№ 1 орук-тудуг эргелелинин коллективи партияның XXVI съездизинге СЭКП Төп Комитединиң Төлевилелин ханы сонуургал-биле өөренип, чүүлдүгүүнүп турар. Съездге уткуштур социалистиг чарыш эргелелдиг участоктарының, бригадаларының аразында калбарган. Коллектив ниитизи-биле улуг съездинин ажыттынар хүнүнге таварыштыр ийи айның планын күүседир хүлөөлгелиг.

№ 1 орук-тудуг эргелелинин демир-бетон кылыглар цехинде чарыштын мурнуку одуруунда Мария Васильевна Гусеваның бригадазы чоруп турар. Мария Васильевна бедик мергежилдиг арматурщиктерниң бирөөзү. Ол мергежилиниң айы-биле М. Гусева 28 чыл ажыг ажылдап келген. Оон удуртканы бригада дөй, квартал планын үргүлчү ажыр күүседип келген. Мурнакчы бригада ам 1982 чылдың үүүнде ажылдап турар.

Ажыл-ишке төлептиг бригадир Ленинчи юбилейлиг болгаш «Күш-ажылчы шылгарал дөөш» медальдарның эдилекчизи.

М. Гусеваның бригадазы съездге уткуштур планны ажыр күүседириниң дигыда, эки шынарлыг продукцияны бөөри дөөш турушуп турар.

ЧУРУКТА: М. В. Гусева ажыл үеинде.

Кызылдың хлеб заводунуң коллективи партияның XXVI съездизинин ажыттынар хүнүнге 1981 чылдың ийи айының планын күүседир дөөш ажылдап турар.

Ам бо хүннерде ында хоозун бригадир Нина Петровна Демихинаның удуртканы коммунистиг куш-ажылдың бригадазы январының планын күүседир дөөш кызымак ажылдап турар. Олардан Е. Сантьева, Л. Турышева болгаш оон-даа өскелер онаашкан ажылын шынарлыг кылып турар мурнакчылар. Бригаданың кылганы амданыг торттарны кызылчылар хүн бүрү садып ап турар.

Заводтуң кондитер кылыгларының цеги социалистиг чарыштын мурнуку одуруунда. Ында Тыва АССР-ниң Дөөди Совединиң депутады Валентина Михайловна Маслеенникованың бригадазы 1981 чылда бедик темпилиг ажылдап турар. Кондитерлер Т. Т. Баглаева, Н. Иргит, К. Довгак, О. Артомашкина олар кызымак, төлептиг ажылы-биле өөн-өөрүүнүн хүндүткелин чедип алганнар.

Заводтуң коллективи партияның улуг шуулганына алдар болдуруп чаа хевирлиг хлебтя быжырып өгелөөрниге белеткеп турар.

Онгу беш чылдың доозукчу чылында республиканың хлеб заводтарында социалистиг чарыштың түнелин чоокта чаа үндүрген. Тийлекчилерге 1980 чылда «Социалистиг чарыштың тинлекчизи» деп хөрек демдээн тывыскан. Кызылдың хлеб заводундан хлеб быжырыкчызы Лариса Оюн, кондитерлер Ноя Иргит, Любовь Турышева, чолаачы Виктор Роелаков олар чыл дургузунда эн эки көргүзүглүг болуп, ден-дески ажылдап келген.

Бай-Хаактың хлеб заводундан ажылчыны И. Чистогошев, Ак-Довурактыындан бригадир З. Ооржак, Чадааныындан бригадир Т. Монгуш, Турандан бригадир Т. Кочеткова олар социалистиг чарыштың тинлекчилери болган.

Кызылдың пиво заводундан ажылчыннар Л. Гладкова, И. Мокшина, слесарь Н. Патрушев, склад эргелекчизи А. Мотильникова олар боттарының кызымак ажылы-биле коллективтиг хүндүткелин чедип алган.

ЧУРУКТА: (оң таладан) Т. Томашова, бригадир Н. Демихина, Л. Турышева, И. Кондратьева.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотолары.

БАХАРНЫҢ ЧАЗЫ

БАКУ. (СЭТА). Бакунуң мурнуу талазында Бахарның далай дувунен алыр газын дамчыдар 36 километр узун дурттуг чаа хоолайны ажыглалга киирген. Одаар чүүл дамчыдар чаа хоолайны немей туткан чорук бойдус газын улус ажыл-агыйынга болгаш чоннуң хереглелинге ажыглаарын улам көвүдеп турар.

Газ дамчыдар хоолайны дериирин хуусаа бетинде доозар талазы-биле боттарынга алган социалистиг хүлөөлгезин «Каспийнефтьгазстрой» трестиң ажылдакчылары чедиишкиниг күүсеткен. Съезд мурнунуң социалистиг чарышынга Ш. Петросянның удуртканы тудугжулар бригадазы шылгараан. Газ дамчыдар кан хоолайларны далай дувунге шөйүп эпшөөр нарын ажылдарны дуржулгалыг тудугжулар В. Дубинниң болгаш Н. Логовскийниң бригадалары баа чедиишкиниг боттанзыргаан.

Дөөштиг, улусчу контроль

БОЛДУНМААН «ОПЕРАЦИЯ»

«Уртасарай» деп үзбек совхозтуң амыдырал хандырылга бажыныың быжыкчызы И. Махкамов «бараан солагайлаар» операцияны болуунуу-биле чайнинанчак чедиишкиниг белеткеп доосканы ышкаш болган: чагыкчыларын берген материалдарындан «камнап» алган пестери бүдүрүлге үеёдүнга кинрбээн бичин урутлар платьежигештери кыллыр хуулуп тургулаан. Чүгле сөөлгү чадазы — садып саарары арткан турган. Ону чажыды-биле улуг өртекке сайгарар ужурлуг турганы билдингир болгай.

Бүгү-ле чүвени баш удур белеткей көрген хөрелиг болган. Ынчалза-даа ол белеткел амыдырал хандырылгазының, Ортаа-Чирчик район комбинадының улусчу контролёрларының төп бөлүүнүн кежигүнери ол «операцияны» хуулдуруптарынга шаптыктап шылаваан: платьежигештер чогуур оруубиле садыглар дамчыштыр хереглекчилерге четкен. Алыскакчиксек Махкамов болуунуң эштериниң судунуң мурнунга харылап үнген.

Хайгылчыларның киргениибиле база оорлаашкының хемчээлиниң улуг эвезин болгаш кажарлакчының арыг сеткилиеден буруузун билингеин барымдаалааш, ону администрация талазы-биле шыгыы хемчег алган. Ынчаарга ол таварылганы бүдүрүлгениң бүгү салбырларына болгаш хүлөөлөлдер-пунктуларына шыгыы сайгарып, чугаалажып көрген. «Чажыт» мастер канчап тыптып келир аргалыг болгаан ол? Совхозтуң амыдырал хандырылга бажының комплекстиг хынап четтигинкен улусчу контролёрлар ажыл-хөректе байдалды тодаргайы-биле анализтээш, четпестериниң кол чыллаганнары хандырылгачыларының ажылынга чогуур контрольдуң чогунда, материалдар чарыгдалынга үеётту багай органнызастаанында деп санаанар.

Улусчу контроль бөлүүнүң бүгү саналдарын, түүнелдерин болгаш сүмелерин бүдүрүлгенин ажылында четпестерин чайладыр болгаш чонну хандырарының культуразын бедидер талазы-биле хемчеглерниң планында киирген.

В. ГЛАДИЛОВ.

СЭТА-ның көөр.

Ташкент.

Эвилелиг кадат дугайында

БАШ САНЫ ЭВЭЭЖЕП ТУРАР

«Чүге шимээн чок баргаыл?» деп эгелиг Тес-Хем районда Ч. Өөлеттиң чагаазы 1980 чылдың декабрь 20-де «Шын» солунга парлаттынган. Мен ону улуг сонуургал-биле номчудум. Автор черле ойу келген, негелделіг айтырыгны көлүрген-дир.

Бистин «Найырал» совхозтуң малчыннары чагааның авторунуң бодаларын изиибиле деткип, аңаа чүүлдүгүнүп турар. Суурга культурлуг чурттаарынче, малды өлчеглиг кадарарынче шилчиириниң малчын кижи кавчан ойталаар боор! Малчыннарның амыдырал-чурттаргазын культурлуг, чаагай болдурарының, мал ажылынче аныяктарны хаара тударының кара чаңгыс болдуунар аргазы өлчеглиг кадатче шилчиири дизе, частырыг болбас ийик.

Бо айтырыгны каш чылдар бурунгаар республика солунларына бижип, радиога дамчыдып, партия райкомнарының пленумнарына, өөг организациялар хураларына чугаалажып турган болгай. Ынчан хөй-жуларны суурларга турум чурттаарынче шилчидерин чүүнүп эк-не негелделіг чугула айтырыы кылдыр көрүп турлу. Ук айтырыг туюлунга чедип шиитпирлеттинмейн ара соксап калган. Ону ам база катап чугаалажып көөру-биле кедүрүп үндүрүп турары черле чүүлдүг-дүр.

Амгы үеде ажыл-агыйларда бо талазы-биле байдалды чугаалажып көөру, чүү кылдыңганын тодарадыры, моон сойгаар чүү кылырын баш удур ылавылаары эргежок чугула боор.

Мен «Найырал» совхозта мал ажылының байдалын бо чагаамга кысказы-биле-даа болза, көргүзер бодай-дыр мен. Совхоз колдуунда мал ажылдыг. Ол оон экономиказының үндезини. Ындыг түрбүже, совхоз онгу беш чылдың планныг онаалдаларын: мал бажын өстүрериг, этти, сүттү, дукту бүүрериг болгаш курунеге садарын күүсеп шылаваан. Малдың саны өзер хамаан чок, харын эвээжеп турар. Чижаа, онгу беш чылдың эгезинде совхозтуң бүгү шөөр малы 42 мүн баш ажыл турган болза, он бирги беш чылдың эгезинде 30 ажыг мүн кылдыр эвээжээн-дир. Эрткен чылын совхозка киитиг-биле 100 хойга онаалтыр 30-не хураган камгалап алган.

Ам совхозта мал кадарар кижилер тывылбайн турар. Оон уламындан хөй мал чидирген, самчыгдаан кижилер ам-даа мал ажылында хевээр ажылдаашаан. Чамдык кадарчылар 40-70 баш чедип хөй. өшкү өреліг болуп турар. Мал ажылында шак ындыг сандараашкыннарның, кудлаашкыннарның чылдагааны мал ажылынга ажылдаар кадарчыларны болур-чогууру-биле шилип албайн турарында деп бодаар мен.

Ам мындыг фактыны ап көрөлинер. Совхозта хөй беш бригада, бир өшкү бригадазы бар. Ынчаарга Ортаа-Хемге өшкү бригадазының төвү мынчага чедир чок. Өшкү кадарчылары хурал-суглаа болур дээнде, эрги Чаа-Хөл суурже чоруур ужурга таваржыр. Ында өшкү кадарчылары эвээш эвес — 35 коланда. Оларга бригада төвүн тургузун берген болза, хурал-суглаа, кичээл-өөредилге арттырериг зыка таарымчалыг болур.

Ортаа-Хем-биле аргыжары көнчүг берге: өнаар машина, трактор барын шылаваас, малчыннар чүгле аъттыг аргыжар, Кыштагларда электри чыры чок. Чамдык малчыннар өлгерде чурттаан турар. Садыг аймаа база барбас. Шак мындыг аргыжары берге, өрүк-чиик чок черге, кижи бодаарга, бригада төвү ыяап-ла турар аңаа чунар-бажынны, кызылбулуунну, магазинни, чурттаргы бажынларын кылыр ужурлуг. А херек кырында ону кым-даа бодаваан турары өлдептиг. Аңаа бригада төвү тургускаш, электри шимчедикчизи-биле сайгылгаанны киирптер болза, малчыннарның амыдырал-чурттаргазынга эки болур ийик. Бир-тээ, бо чугула айтырыг көдүртүүнү, ону чугаалажып көөр-апаар болганда, «Найырал» совхозтуң удуртукчулары Ортаа-Хемге бригада төвүн тургузарын өөренип көөр боор деп ынаныры күзеныг-дир.

Бо чугула социал айтырыгны шиитпирлээрде, хамыктын чурнунда малга ажылдаар кижилерниң амыдырал-чурттаргазынга чогумчалыг, таарымчалыг байдалдарны тургузар апаар. Ындыг байдалдар тургустуна бөөр чүве болза, мал ажылынга ажылдаар күзелдиг кижилер көвүдөөр деп бодаар мен. Ылангыя аныяктар ынчан мал кадарын болур болгай.

Совхозтуң төвүнде болгаш салбырларда доктаамал ажылдаваа чамдык кижилер арагаларыже сундулаар, оор-суук кылыр, ниитилиг корум-чурумун үрөөр.

Малчыннарны суурларга сууржун чурттаарынче шилчидип, оларны өлчеглиг кадатче киирер болза, ажыл чиик, амыдырал культурлуг апаар. Ынчан кадарчылаар күзелдиг кижилер өлбөөр, мал-маган оорлап самчыгдар чоруктар чидер. Ынчангаш бо айтырыгны дарый шиитпирлээри чугула-дыр. Бо талазы-биле бистин совхозтуң удуртукчулары боттуг, дөштиг хемчеглерни алыр дөөрзинге ынаныш улуг.

С. ТАСПАЙ.

Улуг-Хем район.

Ишкинниң хөй-жулары, өшкү кадарчылары, республиканың бүгү малчыннары-биле бир дөмей, партияның XXVI съездизин чедиишкиниг уткуур дөөш эрес-соруктуг ажылдап турарлар. Ынчалзажок оларның амыдырал хандырылгазында чедир шиитпирлеттинмейн турар айтырыглар ам-даа хөй. Малчыннарга эң-не чай-шөлөөн чок, бачым иштиң үези — хөй оолдаашкыны өгелеп турда, Сүт-Хөлдүң ажылчын кооперациязы (даргазы В. Куулар) оларны далган болгаш далгандан кылган чемнер-биле хандырарын үзүктөдирген, автолавкалар малчыннарга үр үеде барбаан. Ишкиннерде малчыннар магазиннеринге аъш-чем аймаа, амыдыралга чугула хөрек барааннар болганчок-ла үстү бөөр таварылгалар хаая эвес. Ол ышкаш совхоз, салбыр төвүнден ыракта чурттап, ажылдап турар малчыннарга солун-сетүүл чедирилгези эң-не багай болуп артпышаан. Сүт-Аксында болгаш өске-даа суурларда почта салбырларының ажылдакчылары малчыннарның негелде-хомудалларындан чогуур түүнелди үндүрүп, солун-сетүүл чедирилгезин экижидери негеттинип турар.

База ол ышкаш малчыннарны дус, керосин дөөш ышкаш үүлдер-биле четчир кылдыр хандырарының айтырыы болур-чогууру-биле шиитпирлеттинмейн турар.

Совхозтуң база Сүт-Хөлдүң ажылчын кооперациязының удуртукчулары үстүнде айыттынган четпестерни дарый эдериниң хемчеглерин ап чорудары негеттинип турар.

Х-К. МОНГУШ,

«Шынның» тускай корр.

Чеен-Хемчик район.

ХАНДЫРЫЛГАНЫ ЭКИЖИТСЕ

Тыванын өөнүг металлургиязының баштайгы бүдүрүлгези — «Тыва кобальт» комбинатты секцелге-тудуг цегинин (начальниги В. И. Спирин, партия өг организациязының секретары А. Н. Мөлшин) ажылчыннары, инженер-техниктиг ажылдакчылары партияның XXVI съездизинге СЭКП ТК-ның Төлевилелин улуг сонуургал-биле танышкаш, ону изин-биле деткип турар. Ол чугула документиге тудуг организацияларын бедик бүдүрүкчүлүг машиналар, механизмнер, автотранспорт-биле хандырар талазыбиле хемчеглерни боттандырар болгаш ажылдың өлчеглиг болуруун бедидип турган, оларны ажыглаарын экижидерин тодаргайы-биле айыткан. Бо улуг сорулгаларны амыдыралга боттандырар дөөш бистиң бригадавыстың кежигүннери бар арга-курдавырларны санап көргеш, социалистиг хүлөөлгелерни алган.

Алдынган онаалдаларның күүселдези — эргежок чугула материалдар-биле үзүктелиишкин чоокка хандыртынганындан кол хамааржыр. Бо талазы-биле ажыл секцелге-тудуг цегинде кошкак организастаттынган. Ук цехтиң ыяш дилер пилорамазында алды кижидеи турган бригада ажылдап келген. Дилер ыяш чок болуп бергенде олар сөөлгү үеде аңаа олурар ужурга таваржып турар.

Чамдыкта, 7-8 хонук дургузунда ийи-чаңгыс-ла машина иштиг чудуктарны пилорама чанынга дужуруп каар. Ол дераан-на бөөр болгаш бригада кежигүннери база катан дилер ыяш чок артар. Эң ылангыя, эрткен 1980 чылдың сөөлгү айларында тудуг материалдарын дилип белеткөөр чудуктарны пилораманың чанынга үзүктелиишкиниг дужуруп келгениниң рамщиктер бригадазы кылыр ажыл чок аңаа олурар ужурга таваржып келген. Мындыг чижектиг ажыл-агыйжы өвес чоруктарның уржуунда ажыглалга кирер ужурлуг чамдык тудугларның хуусазы узап турар.

Хову-Аксы тудугга хереглөөр арга-ыяш-биле болгавлыр хуразеттинген суур болгай. Суурдан 20-25 километр черде 1158 кубометр ыяшты сөөртүп алыр автотранспорт тывылбайн барын, секцелге-тудуг цегинин ажылчыннарынын ажылынга улуг саалаашкыннарны таварыштырын турар. Моны болдурбас дөөш секцелге-тудуг цегинин удуртукчулары бүгү хемчеглерни ап, харыысалгалыг ажылдаар ужурлуг. Бар арга-курлавырларны ажыглан турган, дендески ажылдаарын чедип алган, күш-ажылдың бүдүүкчүлүүн болгаш бүдүрүлгенин ажыктыг чоруун бедидип турган он бирги беш чылдың планныг онаалдаларын доллдур болгаш ажыр күүседиринге хамаарышкан хемчеглерни баш удур ап чорударын Төлевилелде база айыткан. Ынчангаш ону күүседири бистиң ыдыктыг хүлөөлгевис.

М. БАДЫЖЫК.

Таңды район.

ЭСТАФЕТА ТЫВАДА ЧОРУП ТУРАР

ССРЭ-ниң күрүне кызыгаарын дургаар Бүгү-эвилелдин комсомолчу-аныяктар эстафетазы Тывада чедип келгенин дыңнаткан болгай бис.

Эстафета күрүне кызыгаарын дургаар чоруп турар. Эстафета бөлүүнүң составында лейтенант Л. М. Маслов, дайынчы болгаш политиктиг белеткелдин тергииннери эфрейторлар М. А. Султанов, Р. А. Чернышев, анаа дайынчылар В. В. Шиляев, В. И. Юсупов, ВЛКСМ обкомунуң пропаганда киллизиниң эргелекчизи В. В. Содунам, дааранылга фабриказында болгаш «Тыва тудуг» трсте комсомол комитеттериниң секретарылары Эмчи Монгуш, Михаил Казанцев киирип турар.

Эстафета болүүн Самагалдай суурунуң ажыл-ишчилери, аныяктары чылыы-биле уткаан. Бүгү-эвилелдин комсомолчу-аныяктар эстафетазын уткаанын митингге СЭКП райкомунун ийги секретары С. С. Куулар, ВЛКСМ райкомунуң бирги секретары Г. Д. Куулар байыр чедирип, чүве чугаалаан.

Оон соонда эстафета болүү Эрзин суурга чедип келген. ССРЭ-ниң күрүне кызыгаарын дургаар Бүгү-эвилелдиң комсомолчу-аныяктар эстафетазын уткаанынга тураскаатканн митинг аңаа болган. СЭКП райкомунун ийги секретары Д. Б. Чамзырай, ВЛКСМ райкомунуң секретары А. Н. Бууруулдай, районнуң амыдырал хандырылга комбинадынын даараныкчызы Галина Белмаа митингге чүве чугаалаан. Эрзиниң комсомолчулары болгаш аныяктары совет улустун революсчу, дайынчы, күш-ажылчы чаңчылдарын уламчылаарын, улам көвүдеирин партияның XXVI съездизинге төлептиг ужуражырын бүзүреткен.

Эстафета тыва черде уламчылап чоруп турар.

(Бистин корр.)

Бистин совет чуртувустун тайбың камгалал комитеттериниң болгаш тайбыңның совет фондузунуң комиссия даргаларының, секретарларының семинар-хуралы Москва хоорайга болуп эрткен.

«СЭКП-ниң XXVI съездизинге белеткел болгаш тайбын дээш демиселдин чугула айтырыглары» деп темага илеткелдя Тайбынның совет комитединиң даргазы академик Е. К. Федоров, «Улустар аразында тайбын дээш бүгү делегей парламентизи болгаш совет тайбын талалакчыларының сорулгалары» деп илеткелди «Правда» солунунуң политиктиг тайылырлакчызы, ССРЭ-ниң Дээди Советинин депутады, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Ю. А. Жуков кылган.

Дайынның хоразын, тайбынны быжыглары дээш демисел дугайын чугаалажып көөрү ийи хүн үргүлчүлээн.

БЫЖЫГ ТАЙБЫҢ ДЭЭШ

Аңаа 28 кижи санал берген. Чүве чугаалаан кижи бүрүзү АКШ-тың агрессорларын тайбын өртүн калчаалыы-биле чер-черде белеткеп, боо-чепсекти эндере бүдүрүп турар апарганын демдеглээн.

Тайбыңның совет фондузунун комиссия даргазы И. А. Зверевке сөс берген. Тайбынның совет фондузунга эки туранын акша-хөренгизин чыып киирер талазы-биле Москва, Ленинград, Волгоград областарының, Украин, Казах ССР-ниң, Чуваш, Якут АССР-лериниң эки дуржулгазын чижектерге көргүзүп ол чугаалаан. Дайын халавының үржуундан когараан Азия, Африка болгаш өске-даа чурттарның чонунга дуза көргүзер эки туранын акша-хөренгизин чыр талазы-биле Херсон облазының Суворов районунуң дуржулгазы солун болган. Суворов райондан 1978 чылда 115 мун рубльди, 1979 чылда 227 мун рубльди чыгган. Тайбынның фондузунче шилчиткен. Ол болза бүгү-ле шалын ап турар кижи бүрүзүнге оналаштыр 2 рубль 62 копеек болган, азы бүгү чоннун 93 хуузу тайбынның совет фондузун долдурарынга киржип турар. 1980 чылдың сентябрьның 1-ге чедир оон 217 мун рубльди Тайбын фондузунга киргенин оратор демдеглээн. Пропаганда, организастыг ажылдарны эки чорутканы дээш Суворов район болгаш активчилер Совет тайбын комитединиң баштаар черинин шанналдарын ийи удаа алган.

Ульяновск, Свердловск, Днепропетровск областардан, Хабаровск крайдан Чуваш АССР-ден келгилээн эштерниң чугааларын дыңнадывыс. Ол черлерде дайынның, күш-ажылдың хоочуннары-биле ужуражышкыннарны, ажыл шагынан дашкаар шеф ажылдарын локтаамал организастап турар. «Хөрөзженнер тайбын дээш», «Европага аймыл чок чорук дээш», «Делегейге быжыг тайбын дээш» деп тускай темаларлыг чангыс аай политхүннерни эрттирип келген. Оон эки тура-биле киргеи хөй акша-хөренгини тайбын фондузунче шилчиткен.

Якут АССР-ниң тайбын камгалал комитединиң даргазы эш Овчинникова эрткен чылдың үшкү кварталында тайбын фондузунга 500 мун ажыг рубльди чыгаш чорутканын дыңнаткан. Якут ивижилериниң кижи бүрүзүнге хамаарыштыр 16 рубльди, чогаалчылар, журналистер, артем ажылдакчылары ап турар гонорарының 50 хуузун тайбын фондузунче шилчиткен. «Делегейге тайбын дээш» деп лозун-биле шиметтинген вертолеттар районнар аразынга бир хүн ужутканының түнелинде Тайбын фондузунга элээн хөй акша-хөренги киирген. Оон соонда Тайбын камгалалының совет комитединиң харыысалгалыг секретары М. И. Котов тайбын дээш чонунуң патриоттуг кедүрлүүшкүнүн деткип, боттуг чижектер-биле чугаалаан.

Үш хонук үргүлчүлээн семинар хурал доозулган соонда Тайбын камгалалының совет комитединиң даргазы, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунун кежигүү, Совет Эвилелиниң Маадыры, академик Е. К. Федоров мени хүлээп алган. Николай Александрович Тывага чөрбаан-даа болза Тываны билири аажок, айтырбаслы чүвеи чок. Чартык шак хире чугаалаштывыс. Тайбынның совет фондузунга эки туранын акша-хөренги чыыдазы Тывада канчаар чоруп турарын сөөлүреди сонуургаан. Ноябрьның бирге чедир 40 мун ажыг рубльди чыгаш, Тайбын фондузунче шилчиткенивисти чугаладым.

Москвага болган тайбын айтырынга хамаарышкан семинар-хуралдан хөйну билип алган бис.

М. ОНДАР-ООЛ.
Тыва АССР-ниң тайбың камгалал комитединиң организатору.

ЭВИЛЕЛДЕШКЕН РЕСПУБЛИКАЛАРДА

УКРАИНА: украин соя

Республиканың ажыл-агыйлары соя тарылгазын калбартыт турарлар. Оон тарылга шөлүнге онгу беш чылдың эгезинде турганындан беш катап хөй черин ангылаан.

Сөөлгү чылдарда эртемденнер колхозтарга болгаш совхозтарга он дөрт чаа сорттарны дамчыдып берген, оларның ийизи бо чылын чаа шөлдерже үнүп турар. Чижээлээрге, «Белоснежка» сорт Николаево болгаш Полтава областарынга кылган шенелде үезинде гектар бүрүзүнден-не стандарт үрезиннинден 5,3 центнер хөй дүжүттү берген болгаш эрте быжар, көрзүнүү азот-биле байдыып турар болганындан күзүн чажар тараалардың тергини эки баштакчызы болуп турар. «Кировоград-5» сорт база бедик шынарларлыг. Оон тараазында белок 46 хуу, үс барык-ла 20 хуу болуп турар. Ол ийи сорттун кайызын-даа комбайн-биле ажаар.

Соя тарыыр шөлдер колдуунда мурнуу зонаның суттаттыг черлери болур. Анаа ол культураның тарып өстүреринде индустриалдыг технологиязын калбаа-биле ажыглаары көрдүүп турар.

КАЗАХСТАН: хар «тудукчулары»

Шөлдерге кышкы шыкты бүрүү-биле камгалап арттырарынга хар мөөнөөри эки арга болуп турар. Шөлдерже хүнүүн-не катоктарлыг болгаш далбыйларлыг он-он муң тракторлар үнүп турар. Ооргаларның аразы үш метр чедир калбарып турары-биле болгаш оларны узун дургаар болгаш доора ийи угланыышкынныг тыртып турары-биле олар мурнуку чылдардаазындан ылгалып турар. Ынчаар тыртарга дөрбелчин клеткалар тургустунар, ындыг «тудукчуларга» хар эки туттунар, шуут-ла тейжигештер болу бээр. Оон ангыда миллион-миллион гектарда тарыттынган дилиндектер аразынын үүнүтери база бо талазы-биле дыка ажыктыг.

Хар мөөнөөрүнүн талазы-биле социалистиг чарышка Соңгу Казахстанның областарының ажыл-агыйлары бирги черни ээлеп турарлар, олар планнаттынган 2,6 миллион гектар шөлүнүң ийи миллион гектарының харын мөөнөп четтигипкеннер.

АРМЕНИЯ: ажыглалга киирериниң графигин ёзугаар

«Закавказкабель» каттыжыышкынның тудуп тургузуп турары шуткулга комплекизинде ажыглага киирер ажылдар дооступ турар. Ажыглалга киргеи соонда ол бүдүрүлге чурттун кабель кылыр бүгү заводтарын чугула чиг-эт-биле — чуга чес-биле чедиштир хандырар.

Эптекчилер СЭКП-ниң XXVI съездизинге алдар болдурган социалистиг чарышты калбарткаш, дүргедеткен графикбиле ажылдап турарлар. Чурттун коммунистериниң ол шулганының ажыттынар хүнүнге уткуштур комплексти ажыглалга киирерин олар хүлээнгеннер.

Ол бүдүрүлгенің продукциязын Тюменьнин нефтижилери, КамАЗ-тың болгаш ВАЗ-тың автомобиль тудукчулары, Сибирьнин болгаш Ыраккы Чөөн чүктүн демир-орукчулары манап турарлар. Бүдүрүлгенің коллективи ажылдың темпилерин бүзүрелдин-биле дүргедилип турар.

ЛИТВА: кол угланыышкын—автоматика

Вильнюстун «Жальгирис» заводунун коллективи СЭКП-нин XXVI съездизинге алдар кылдыр алган социалистиг хүлээлгелериниң чугула кезээн күүселивкен — корпус кезектер бүдүрер бирги автоматтыг шугум хуусаа бетинде ажыглага киргеи. Оон ажылын ЭСМ башкарын турар. Мурнунда бежен станокчулар ажылдап турган участок ам таныттынмас. ам ында чангыс-даа кижи көзүлбес болган. Электроника транспортёрларның ажылын «удуртуп турар», олар складтан сомнаттынган кезектерин эккеп турар. Манипуляторлар ол сомнаттынган кезектерин станоктарга быжыглаар, кезер бистерни керектиг аайы-биле солуп турарлар. ЭСМ агрегаттарның ажылдаар өй-тавында режимин шилип берип, кылдыңган кезектерин санап, оларны цехтерге хуваап берип турар.

Бүдүрүлгенің өске участоктары база комплекстиг механизастаттынып турар. Автоматика шуткукчуларга, гальваниктерге, хоюлакчыларга дузалап турар.

— Республиканың өске заводтары базе бүдүрүлгенің автоматчылар угланыышкынче шилчип турар — деп, республиканың күрплан даргазының оралакчызы Б. Зайкаускас чугаалады. — 40 ажыг цехтерни болгаш участоктарны реконструкциялаарын болгаш чаартырын эгелей берген. Оларның үштүн бир кезээн ЭСМ башкарар. Ол болза бо чылын безин демир болбаазырадыр станоктарның ээлээн каш чаа хевирлерин бүдүрер арганы бээр, олар мурнунда тургуп турган ындыг станоктардан элээн бүдүрүкчүлүг ажылдаарлар.

(СЭТА).

БЫЖЫГ ТАЙБЫҢ ДЭЭШ

Бомбурзектиң судалы

СЭТА-НЫҢ КОРРЕСПОНДЕНТИЛЕРИ ДЫҢНАДЫП ТУР

Кады ажылдажылга

БИМШОН – НАЙЫРАЛДЫҢ ТУДУУ

ВСР. Бимшон суурда (Тханьхоа мөзү) чылда 1,2 миллион тонна продукция бээр күчүлүг цемент заводун тудуп турар. Ол дээрге Совет Эвилелиниң техниктиг дузаламчызы-биле аны-дуңма чуртта төлевилеп база тудуп турар 90 бүдүрүлгелериниң болгаш объектилериниң бирээзи.

ЧУРУКТА: совет инженер И. Гардеев цемент заводунуң аныяк тудугжуларының аразында.

ВИА—СЭТА-ның фотозу.

ПОЛЬШАДА БАЙДАЛГА ХАМААРЫШТЫР

ВАРШАВА. (СЭТА). Польшаның Каттышкан ажылчын партиязы, Каттышкан тараачын болгаш Демократтыг партиялар чурттун бүгү патриотчу күштери-биле кады Польша Улус Республиканың ниитилелполитиктиг амыдыралын чогумчудуп, быжыглаар улуг ажыллы чорудуп турар дел, сейм маршалы, Каттышкан тараачын партиянын Кол баштаар черинин даргазы С. Гуцва медеглээн.

Ынчанмыже чуртта байдал нарын болуп уламчылаавышаан дел, СЭТА-ның корреспондентизинге интервьюзунга ол чугаалаан. Социал-экономиктиг кризис экономикала четпестерниң уламыдан эвес, харын ПУР-да иштинги политиктиг байдалды чидиглендирери кызыдып турар элементилерниң харыысалга чок чугаалдарының уламыдан болуп турар.

Ажыл хүнү эвес субботалаа дугайында айтырыгны чылдак кылдыр ажыглавышаан, «Солидарностинин» чамдык удуртукчулары иштинги политиктиг байдалды нарыыдадып, эрге-чагыргаларга ыйыышкын кылыр болгаш туруп турар тургузугүүн үндезиннерин бакырадыр сорулга-биле «сагындырыкчы ажыл соксадыышкынарын» болгаш өске-даа хемчегларни чорудуп турарлар. Олар таарымчалыг шиитпирлээшкиннерни дилеп тыварын эвес, харын эрге-чагыргаларга удурланыштыр туржурун күзеп, «материалдыг чаагай үүлдерни тургузарынга боттары киржип, Польшаның салым-чолу дээш харыысалга чуктээриниң орнунга, эрге-чагыргаларга өгелделер көдүрүп, контрольдаар албан-хүлээлгелерни күүсеткен дээре» деп принципбиле хеделип турарлар. «Солидарностинин» чамдык удуртукчулары «Ниитиниң болгамгалал комитеди» дээр антисоциалистиг организациянын салдарында турар. Антисоциалистиг ол организация бодунуң идеяларының нептереликчизи кылдыр чаа профэвилелдин ажыглап турда, байдалдың экижирин маныары берге дээрзин демдеглээри эргежок чугула деп, С. Гуцва чугаалаан.

«Көдээге эп-сеткил каттыштырылгазы» дээр организацияның туругзарының болгаш ону бүрүткээринин пропагандачы кампаниязын сөөлгү үеде ол комитет күткүп ундургенин С. Гуцва демдеглээн. Ол үүлгединишкинин сорук киирикчилериниң бодалы биллингир: олар польша тараачын шимчээшкининин чангыс эвин чыдырарын. ПКАП-тын Каттышкан тараачын партия-биле калы чорудуп турары көдээ ажыл-агый политиказын бакырадырын орадаажып турарлар.

Амгы үе-чадала эвилелчи партийларның кол сорулгазы чүл дээрге, социалистиг демократаяның хөгжүлдезин магадылаар чогуур механизминиң тургузары, социалистиг чаартылга чорудулгазын тодаргай утка-биле доллуурары болур деп, С. Гуцва түнелинде чугаалаан.

ТБЧ-НИҢ МЕДЕГЛЕЛИ

ХЕЛЬСИНКИ. (СЭТА). Сальвадорнуң хосталга дээш демиселчилерин Тайбының Бүгү-делегей чөвүлеп шиитпирлиг-биле деткип турарын медеглээн болгаш оларның-биле эп-сеткил каттыштырылгазын улам күштелдирериниче тайбынга ынак бүгү күштерин кыйгырган. Сальвадорнуң патриоттуг күштериниге удур Американың Каттышкан Штаттарының дайын интервенциязының кыжаныышкынны дирегген амгы үеде Сальвадорнуң патриоттары-биле делегейнин депшилгелиг хөй-ниитилиниң эп-сеткил каттыштырылгазының эргежок чугулазын ол медеглелде онзалап айыткан.

Американың Каттышкан Штаттары Сальвадорнуң реакцылыг хунтазынга хөй боочепсекти, оон иштинде самолеттарны берип, ол чуртче бодунун «шериг чөвүлекчилерин» чорудуп турарын ТБЧ-ниң медеглелинде шынгыы буруу шапкан. Каттышкан Штаттар амгы үеде Гватемаланың болгаш Гондурастың реакцылыг эрге-чагыргаларына хөй шериг дузаламчызын берип, оларны сальвадор улуска удур ыдалап турар.

Сальвадор улус бодунун салым-чолун даштыкынын кандыг-даа хөлгаарлаашкыны чокка болу шиитпирлээр ужурлуг. АКШ-тың сан-хөө болгаш шериг дузаламчызынга даянган реакцылыг хунта чурттун патриоттарының хосталга болгаш демократия дээш чөптүг демиселин базарын ораладжып турар. Ынчалзажок Сальвадорнуң патриоттарының чөптүг хераа тиилээр деп, ол документтиде демдеглээн.

НИИТИ-АРАБ КОНГРЕССТИҢ СЕССИЯЗЫ

ТРИПОЛИ. (СЭТА). Ниити-араб Улусчу конгресстин (НАУК-ниң) ийги сессиязы бодунуп ажылын Ливияның найысылалында дооскан. Сөдаттын саттыныкчы болгаш дужүп берикчи өзу-чурумунга удур демиселдя чорударычга арабтар аразының ол массалыг организациязын тургусканы билдингир болгай. Чүс ажыг политиктиг партиялары, профэвилел болгаш хөй-ниити организацияларыны, национал-хосталгалыг шимчээшкиннериниң төлөөлекчилери сессияның ажылынга киришкен.

Арабтарга удур күштериниң Чоокку Чөөн чүкке чимзеннишкиннери-биле демиселди чорударынга араб күрүнелериниң калбак улус массаларын болгаш оларның депшилгелиг база революстуг күштерин каттыштырган депшилгелиг араб фронтунун ниити үндезини болур НАУК-ниң хартиязын сессияның киржикчилери үүлдүт деп санап көргеп. Арабтар аразының ол организациязының политиктиг тургузуунун болгаш уставының кол айтырыгларын айыткан чугула документинин олар база хүлээп алган. НАУК-ниң доктаамал секретариалының чингине секретарынга Ливияның төлөөлекчизи Омар Аль-Хамди база катап сонгуткан.

Кэмп-Дэвид сүлчээзинин үржуктарын узуткаары, империализмниң, сионизмниң болгаш реакцияның үндүрүп дужүп берикчи шиитпирлериниң болгаш «Палестина автономиязы» дээр айтырыгга хамаарыштыр чугаалажыышкыннардан ойталаары амгы үе-чадада араб улустарының кол сорулгазы болуп турар деп делегаттарның хүлээп алганы политиктиг декларацияда айыткан.

Палестинаның араб улузунун дүрүм ёзугаар кара чаңгыс төлөөлекчизи болур Палестинаны хостаарының организациязынга деткимчени көргүзеринче, израиль эжелекчилерге удур оон демиселиниче дузалаарынче депшилгелиг бүгү араб хөй-ниитиниң сессиязын киржикчилери кыйгырган.

Израильге, иштики болгаш даштыкы реакцияга удур демиселин турар Сирияны деткиири, Ливанның бүрүн эргезин, девискээр талазы-биле бүдүн чоруун болгаш оон араб байдалын камгалаары — Ниити араб улусчу конгресстиң база эп-чугула сорулгалары болуп турарын сессияның киржикчилери демдеглээн. АКШ-тың араб девискээрлерде шериг базаларын узуткаар, америк империализмниң ол районда чимзеннишкиннерин сый шавар дээш демиселди улам калбартырынче Триполиге болган шуулган араб улустарны кыйгырган.

Сессияның түнел хуралынга ливия революцияның удуртукчузу М. Каддафи чүве чугаалаан. Бодунуң хамаарышпас чоруу дээш араб улустарының чөптүт демиселин Совет Эвилелиниң деткин турарын ол бедин-биле үнелээн.

САЛЬВАДОРДА БАЙДАЛ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Фарабундо Марти аттыг Национал хосталга фронтузунун отрядтарының болгаш хунтаның шериглериниң аразынга тулчуушчаар Сальвадорнуң элээн каш районнарында үргүлчүлеп турарын ЮПИ агентилел дыңнаткан.

Чуртта бүдээлээшкиниг байдал хевээр болуп турар. Танкыларга деткиткен солдаттар күрүне албан черлерин камгалап, Сан-Сальвадорнуң кудумчуларын дайынчы вертолеттар-биле таныымалдап турар. Бүгү-ниити ажыл соксадыышкынынга киришкен ажылчы чоннарны дерзин өзү-биле хунта шаажылап турар.

СОВЕТ ИНИЦИАТИВАЛАРНЫ ДЕТКЭЭН

АДЕН. (СЭТА). Йемен Улус-демократтыг Республиканың Дээди Улус Чөвүлелиниң (ДУЧ-ниң) эллеглиг сессиязы ажылын дооскан. Йемен Социалистиг партияның (ПСП-ниң) ТК-ның январь пленумунун шиитпирлериниге дүүштүр политиктиг, экономиктиг болгаш сан-хөө айтырыларын сессия чугаалажып көргенин түнел медеглелде айыткан.

Ийи сессияларның аразында үеде ажыл-чорудулганын түүнелдерин ДУЧ чугаалажып көргеш, 1981 чылда ажылдың программазын хүлээп алган. Национал-демократтыг революцияның амгы үе-чадазын чедишкининг доозар сорулгаби-биле депшилгелиг езу-чурумнун үндезиннерин быжыглаар дээш демиселди үргүлүлээриниг эргежок чугулазын программала онзалап айыткан. Амгы беш чылдың баштайгы (1981 ч.) чылында күрүне бюджедин болгаш капитал салыышкынарының планын сессияның киржикчилери бадылаан. Күрүнени эргелеп башкарарының хевирлерин сайзырадгайжылдарының чугулазын сессияның шиитпирлериге демдеглээн.

Быжыг туруштуг, дүүр туржуушкуннун киржикчилери чурттарын аразынга дайынчы эп-сеткил каттыштырылгазын болгаш найыралдыг харылзаалары быжыглаарының эргежок чугулазын сессияның делегаттары онзалап демдеглээн.

Демократтыг Йеменнің болгаш социалистиг чурттарының, хамыктын мурнунда найыралдыг Совет Эвилелиниң аразында хөй талалыг харылзаалаарының дениелин Дээди Улус Чөвүлелиниң сессиязынга хүлээп алган медеглелде бедин-биле үнелээн.

ПСП ТК-ның чингине секретары, Йемен Улус-демократтыг Республиканың Дээди Улус Чөвүлелиниң Президиумунун Даргазы болгаш премьер-министри Али Насер Мухаммед сессияга чүве чугаалаан болгаш Персид мугулдурунун зоназынга тайбының болгаш айыл чок чорукту хандырарынче угланган совет чаа саналдарны бүрүн деткип турарын база катап медеглээн. Ол саналдарны амыдыралга дүргеп боттандырар чорук делегейнин ол районунга тайбының база таарымчалыг байдалды хандырарының үндезини болур деп, Али Насер Мухаммед онзалап демдеглээн. Делегейнин ол районунга айыл чок чорукту, быжыг тайбыны хандырар, даштыкының ында шериг базаларын узуткаар, оон улустарының национал хамаарышпас чоруун болгаш бүрүн эргезин боттандырар дээш ПУДР туржуп турар деп, ол медеглээн.

Делегейнин ол районун бодунун «стратегтиг эрге-ажыктарының зоназы» кылдыр чарлаан америк империалистер Персид мугулдурунун чурттарының иштики херектериге каржызы-биле холгаарлап киржип турар. Ындыг холгаарлаашкынның келергей айылдың оратор айыткан.

Р. РЕЙГАН — АКШ-ТЫҢ ЧАА ПРЕЗИДЕНТИЗИ

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Республиканчы Рональд Рейган январь 20-де Американың Каттышкан Штаттарының президентизи албан-дужаалда албан хуузу-биле киришкен.

Чаа президентиниң албан-дужаалынга киреринин хүнү конгресс бажыңынын баарынга ёзулал-биле эгелээн. Р. Рейганның болгаш оралакчы президент Дж. Буштун даңгыраан дээдя судтун даргазы У. Бергер ол ёзулал үезинде алган. Чаа администрацияның кежигүннери, Дж. Картер, конгресстиң ийи палаталарының кежигүннери, политиктиг ажылдакчылар, дипломаттыг корпустун талөөлекчилери ёзулалга турган.

Даңгыраан бергенинің соонда Р. Рейган чаңчыл ёзугаар чүве чугаалаан. Америк экономиканың мурнунда турар нарын айтырыгларны ол колдады чугаалаан. «Каттышкан Штаттар аажок улуг хемчээлдерлиг экономиктиг ядаралдарда таваржы берген, бистин бүгү национал төөгүвүсте эп-не узамдыгыышкынныг болгаш эң чударгай инфляцияның бирээзинден каражадап турар бис—деп ол чугаалаан. — Ол инфляция экономиканың талазынга бистин бүгү шиитпирлериви түнел чок болдуруп, аныяктарын-даа, азылап кыраанарын-даа инициативазын боой тудуп, энергиязын кыза тудуп турар. Миллион-миллион кижилерниң амыдырал-чурталгазынга ол кыжаныышкынны таварыштырып турар. Бүдүрүлгелерни ажылдавас чоруу ажылчыларны үндүр октап, оларны ажыл чокталыышкынынга, элегдел-түрегделге болгаш ударал-кударалга таварыштырып турар. Ынчаарга ажылдап турар кижилер боттарының күш-ажылының оларгa онаажыр улуг хуузун албайн турар»—деп Рейган чугаалаан.

Британ империязын чок кылырының үезинде даргалаар дээш премьер-министр болу бербээн меи дээн Черчилльдин сураглыг домактаныышкынын бир янзы кылдыр ажыглавышаан Р. Рейган америк экономиканың буурап дужериниң үезинде даргалаарын болдавайн турар мен деп медеглээн. Кандыг хемчегларни алырын тодаргай айтпаза-даа, «экономикага доктар чедирген болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн кудулаткан чамдык моондактарны чайладырын келир хүннерде саналдаар алаарын президент чугаалаан. Ол хирезинде ол моондактарны чайладыры «оожум чедип алдыгар» деп ол сагындырган.

Бодунун администрациязының даштыкы политиктиг программазынга хамаарыштыр Р. Рейган «тайбын дээрге америк чоннун эң ыдыктыг хүзеҥчүткүлү болуп турар» деп айтыры-биле кызыгарлангаш, тайбының хандырарының эң дээре аргазы «бүгү делегейге бистин күчүвүстү улгаттырары» болур деп бадыткаан.

Албанның ёзулалы доозулган соонда чуруттун бүгү штаттарының делегацияларының киржилгези-биле Ак бажыңын баарынга чанчылчаан парад болган. Солунларның дыңнатканы ёзугаар алырга, Р. Рейган, Дж. Буш, чаа администрацияның кежигүннери ок өтпес тускай шилдер-биле камгалаан индирлерге турган.

Чаа президентиниң албан-дужаалынга киреринин хүнү америк хөй-ниитиниң дыка хөй черлерге чыскаалдары-биле база демдеглеттинген. Боо-чепсекти эндере бүдүрер чорукту шеглээрни, даштыкы реаксылыг дерзин өзү-чурумнарны деткиир чорукту сокдадырын, кеш-сөөк ылгай көөр чорукка болгаш социал чөптүг эвес чорукка удурланырын ол чыскаалдарын киржикчилери чаа администрациядан негеп турган.

КНО-НУҢ ЧУГУЛА СОРУЛГАЛАРЫ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Намибияның чонунга ёзулуг хамаарышпас чорукту тыпсыры Каттышкан Нациалар Организациязының сонгларладып болбас чугула сорулгаазы болуп турар. Ынчаарга Намибияның улузунун дүрүм ёзугаар кара чаңгыс төлөөлекчизи Мурнуу Барыын Африканың улусчу организациязы (СВАПО) болур. КНО-нун Намибия талазы-биле чөвүлелиниң хуралынга ол дугайында тодаргай бадыткаан.

Чөвүлелиниң даргазы П. Лусака (Замбия) хуралды ажыттышаан, Мурнуу Африканың расистериниң ажелекчи политиказын шынгыы буруу шапкан. Ынчаарга Намибияның айтырыының талазы-биле КНО-нун инициативазын ёзугаар Женевага эгелээн конференцияны Мурнуу Африканың расистери чоокта чаа үеннер.

Намибияга хамаарышпас чорукту тыпсыр дугайында КНО-нун Айыл чок чоруу чөвүлелиниң 1978 чылда хүлээп алган резолюциязы амга чедир күүсеттинмаанин СВАПО-нун докладчызы Т. Б. Гурираб демдеглээн. Ол шиитпирнин күүселдезин Мурнуу Африканың расистери моон сонгаар-даа моондактаар деп бодап турарын Женева конференциязы тодаргай бадыткалан-дыр деп ол онзалап демдеглээн.

Мурнуу Африканың расистери Намибияда тургузуп алган болдунун чалча ёзу-чурумун быжыктырарынга үени ажыглаар дээш Намибияның айтырыын өжегерээн слададып турарын совет төлөөлекчи В. В. Лозинский айыткан. Ынчангаш Намибияның айтырыын Каттышкан Нациалар Организациязының Кол Ассамблеязының бо чылын болур сессиязынга чугаалажып көөрү эргежок чугула деп, ол онзалап демдеглээн. Мурнуу Африканың расистериниге хамаарыштыр дээштиг хемчегларни алыры КНО-нун Айыл чок чорук Чөвүлелиниң негеттинип турар.

УДУРЛАНЫЫШКЫН

ПАНАМА. (СЭТА). Океаннар аразының Панама зоназында Американың Каттышкан Штаттарының мурнуу шериг округунун командылалызга удурланыышкынны Панама илергейлээн. Сальвадорнуң дерзин хунтазының офицерлери Панаманың девискээринге дурум чок ёзу-биле келгенинге холбаштыр ол удурланыышкынны Панама кылган болуп турар.

Хунтаның шериглериниң офицерлери Панаманың эрге-чагыргаларында чөвүлеп чокка АКШ-тың ында шериг ужар чүүл базаазында чедип келген. Улустарының национал-хосталгалыг шимчээшкинин базарынга Латин Американың реаксылыг ёзу-чурумнарының офицерлерин белеткээр Форт Гулликте «академиже» ол офицерлери чорудупкан.

Школа болгаш амыдырал

КИЖИЗИДИЛГЕЛИГ ЧАҢЧЫЛДАР

Бистиң Төрээн чүртүвүстүң Улуг Октябрьдан эгелээш, амгы хүннерге чедир артыкан оруун — совет улустуң маадырлыг дайынчы күш-ажылчы чүртталгазын янзы-бүрү назы-харлыг өөреникчилеринин тодаргай билин алырынга дузалаары, оларның угаан болгаш чүреэнге Ленининиң партиязының ажыл-чорудулгазын медереп билириңге оларны өөредири школаның кижизидилге ажылының дээди хевири болур.

Школага кижизидилге ажылының чедишкиннери эки ажылдыг башкыларның болгаш класс удуртукчуларының бедик арга-дуржулгалыг удуртулгазы-биле чергелештир бүгү школаның педагогика коллективиниң хөй талалыг кижизидилге ажылының чаңгыс аай доктаамал чорудулгазында хамааржыр. С. К. Тока аттыг Сарыг-Сеп ортумак школазында коммунистиг кижизидилгениң эки чаңчылдары амыдыралга доктаамал тургустунуп турар. В. И. Ленининиң чүртталгазын болгаш ажыл-чорудулгазын өөренир улуг кижизидилге ажылын чылдан чылче уламчылап чорудуп турар. Өөредилге чылының баштайгы хүнүн ленинчи кичээлдер-биле эгелээш, В. И. Ленининиң чагыгларының амыдыралда канчаар боттанып турарын, оон иштинде Каа-Хем районда чонгун амыдыралы канчаар чаартынып, тургустунуп турарын башкылар өөреникчилерниң назы-харының аайы-биле тайылбырлап чугаалаарлар. В. И. Ленининиң төрүттүнген хүнүнге бүгү школаның шугум чыскаалын тураскаадып турар. Аңаа В. И. Ленининиң бюстузунуң баарынга үш салгалдың хүндүлел бүүлалын организастап турар бис. Орта партия райкомундан, районодан, комсомол райкомундан ажылдакчылар киржир. Бо талазы-биле ажыл классларга база уламчылаар. Пионерлер кылган ажылдарын болгаш өөредилгезин чыыштарга илеткээрлер. Үстүү классларга эртем-теоретиктиг конференцияларны эрттирер.

Школада ленинчи өрээлди тургускан. Ол бистиң школаның чоргааралы болгаш уругларның ынак чери. Үстүү класстың өөреникчилери удуң бүрүзүнде төөгү башкыларының удуртулгазы-биле шупту класстарга ленинчи номчулганы чорудуп келген. Бо ажылдар өөреникчилерниң идей-политиктиг кижизидилгезинге, хөй-ниитинин ажылынга киржилгезинге идепкейин болгаш аажы-чаң талазы-биле өзүп быжыгарынга дыка улуг ужур-дузалыг болур. Ленинчи темалар, Владимир Ильичиниң чогаалдарынга сонуургал уругларның болгаш өлөөдилерниң угаан-бодал сайзыралынга чаа-чаа ажыдыышкыннар болур.

Оон ангыда школада төрээн черин өөрениириниң болгаш туризмниң штабын тургускан. Ол элээн каш отрядтарны удуртуп турар. Чыл бүрүде, өөредилге доостурга тиилекчи класстарны Бызыл, Ак-Довурак, Шушенкоеже экскурсияларже чорудуп келген. Кышкы болгаш күскү дыштанылгалар үезинде Москва, Ленинград, Казань хоорайларже бөлүк экскурсияларны чорудуп турар бис. Май айдан эгелээш белеткелден онгу классларга чедир чаңгыс хүнүнүң болгаш хөй хүннерниң бойдусче үнүүшкүнүүг походтарны чорудары чаңчыл болган. Оон соонда өөредилге чылының төнгени-биле бүгү школаның слёдун чорудар.

Бо чорудуп келген хөй чылдың ажылдарының түүнелдери бистиң школага ленинчи өрээлди, С. К. Токаның музейин ажыдарынга чедирген.

1969 чылдан эгелээш бистин кызыл исчилеривис Сарыг-Септен дайынга киришкеннерни дилеп тывар ажылды кылып, дайын киржикчиэи чораанларның бажыңнарынга кызыл беш-адырларны кадагылааннар. Оон бээр-ле Тиилелге байырлалында бүгү школаның шугумун эрттирип, дайын киржикчилериниң сактыышкыннарын бижип келгеннер.

Бистиң школавыс С. К. Токаның ады-биле адаттынган. Ынчангаш чыл санында декабрь 14-те кежээлерни организастап эрттирип турар. Мында С. К. Токаның музейин ажылдап турар. Аңаа литература болгаш төөгүнүң кичээлдери болуп өске черлерден өөреникчилер болгаш янзы-бүрү профессияның ажылдакчылары келгилээр.

Школага эртемниң, техниканың болгаш бүдүрүлгениң неделязын эрттирери база эки чаңчыл болуп турар. Аңаа үстүү классчылар шупту киржип, хана солуннарны үндүрүп, радио дамчыдылганы организастап, бүдүрүлге черлеринге экскурсиялап барып, ында күш-ажылды кылып түрар кижилерниң ажылдарыбиле таныжып турар.

Апрельди ниитиге ажыктыг күш-ажылдың айы кылдыр бистиң школага эрттирери база бир чаңчыл. Аңаа өөреникчи бүрүзү бодунун клазынга, школазынга бир-ле ажыктыг үвени кылырын организастаан. Үстүү класстың өөреникчилери В. И. Ленининиң «Улуг эгелээшкин» деп чогаалын өөренип, бүгү-эвиледдиң субботниктеринге идепкейлиибиле киржип келген. Түннелинде ниити ажыктыг күш-ажылдың шугум чыскаалын кылып, күш-ажылдың байырлалын эрттирер.

Школада бүдүрүлге бригадазының кежигүннери чыл бүрүзүнде районуң болгаш республиканың чорудуп турар конкурстарынга киржип, шаңналдыг черлерни өлеп келген. Оон чижээнге 1976 чылда онгу классчы Светлана Салчак Сибирь зоназының талазы-биле Алтай крайга чоруткан аныяк малчыннарның конкурузунга киришкеш, Россия Федерациязының чемпиону атты чедип алган болгаш алдын медальды алган. 1977 чылда Алевтина Салчак Тыванын аныяк саанчыларының тиилекчизи болган. Антонина Чаш-оол бүгү-эвиледдин «Орлёнок» лагеринин аныяк малчыннар талазы-биле конкурска лауреат болган. 1978 чылда өөреникчилеринин бүдүрүлге бригадаларының Костромага болган аныяк малчыннар слёдунга Любовь Донгуп бирги черни өлөөн. 1979 чылда өөреникчилеринин бүдүрүлге бригадаларының слёдунга Оксана Чаш-оол аныяк механизаторлар аразынга тиилекчи болуп, Гоша Шимит саанчылар аразынга чемпион болган. Олар ийилээн Ставрополь хоорайга слётка киришкеннер. 1980 чылда Воронеж хоорайга болган аныяк саанчылар конкурузунга Галина Сыгырта Россия Федерациязының чемпиону болган.

Чаңчылдарда сиңниккен мораль талазы-биле үнелиг үүлдерни уруглар ылап-ла ханызы-биле медереп билир болза, ындыг чаңчылдарның оларга салдары күштүг болур. Ынчан олар ындыг чаңчылдарны чүгле көрүп өттүнер эвес, а харын медерелдии-биле сагыыр апаар. Мону чедип алырынга башкылар, өг-бүле, хөй-ниити организациялары биче эвес күштү, билигни үндүрери чугаажок.

И. ДОСТАЙ.
төөгү башкызы.

НЕГЕЛДЕНИ КҮШТЕЛДИРЕР

Эрткен онгу беш чылда Тес-Хем районга 1400 кижи өөренир школа, 240 орунлуг интернат болгаш 155 кижиге уруглар албан черлери, башкылар чурттаар 9 бажың ажыглалга кирген. Ол-ла үениң иштинде О. Шынаа, Шуурмак 8 чыл школалары ортумак школалар кылдыр эде тургустунгулаан. Беш чыл иштинде 541 өөреникчи 10-гу классты доосканнар. 130 ажыг кижи чурттуп дээди, ортумак өөредилге черлеринде өөренип кирген.

Уругларга быжыг билигни бээр дээш кызымак ажылдап, өөредилге-кижизидилгелиг ажылга бедик түүнелдерни чедип ан турар башкы кадрларның саны өзүп турар. Оларга А. В. Чөмбүрүк, И. И. Шимит, Л. К. Кыргыс, Ф. П. Бадрина, С. С. Симчитмаа болгаш өске-дээ мурнакчылар хамааржыр.

1977-80 чылларда 96 башкы аттестация эрткеннер, 2 башкы Тыва АССР-ниң школаларының алдарлыг башкызы деп атка четкен, «Улус өөредилгезинин тергинин» деп өлөөлди, С. К. Токаның музейин ажыдарынга чедирген.

1969 чылдан эгелээш бистин кызыл исчилеривис Сарыг-Септен дайынга киришкеннерни дилеп тывар ажылды кылып, дайын киржикчиэи чораанларның бажыңнарынга кызыл беш-адырларны кадагылааннар. Оон бээр-ле Тиилелге байырлалында бүгү школаның шугумун эрттирип, дайын киржикчилериниң сактыышкыннарын бижип келгеннер.

Бистиң школавыс С. К. Токаның ады-биле адаттынган. Ынчангаш чыл санында декабрь 14-те кежээлерни организастап эрттирип турар. Мында С. К. Токаның музейин ажылдап турар. Аңаа литература болгаш төөгүнүң кичээлдери болуп өске черлерден өөреникчилер болгаш янзы-бүрү профессияның ажылдакчылары келгилээр.

Школага эртемниң, техниканың болгаш бүдүрүлгениң неделязын эрттирери база эки чаңчыл болуп турар. Аңаа үстүү классчылар шупту киржип, хана солуннарны үндүрүп, радио дамчыдылганы организастап, бүдүрүлге черлеринге экскурсиялап барып, ында күш-ажылды кылып түрар кижилерниң ажылдарыбиле таныжып турар.

Апрельди ниитиге ажыктыг күш-ажылдың айы кылдыр бистиң школага эрттирери база бир чаңчыл. Аңаа өөреникчи бүрүзү бодунун клазынга, школазынга бир-ле ажыктыг үвени кылырын организастаан. Үстүү класстың өөреникчилери В. И. Ленининиң «Улуг эгелээшкин» деп чогаалын өөренип, бүгү-эвиледдиң субботниктеринге идепкейлиибиле киржип келген. Түннелинде ниити ажыктыг күш-ажылдың шугум чыскаалын кылып, күш-ажылдың байырлалын эрттирер.

Школада бүдүрүлге бригадазының кежигүннери чыл бүрүзүнде районуң болгаш республиканың чорудуп турар конкурстарынга киржип, шаңналдыг черлерни өлеп келген. Оон чижээнге 1976 чылда онгу классчы Светлана Салчак Сибирь зоназының талазы-биле Алтай крайга чоруткан аныяк малчыннарның конкурузунга киришкеш, Россия Федерациязының чемпиону атты чедип алган болгаш алдын медальды алган. 1977 чылда Алевтина Салчак Тыванын аныяк саанчыларының тиилекчизи болган. Антонина Чаш-оол бүгү-эвиледдин «Орлёнок» лагеринин аныяк малчыннар талазы-биле конкурска лауреат болган. 1978 чылда өөреникчилеринин бүдүрүлге бригадаларының Костромага болган аныяк малчыннар слёдунга Любовь Донгуп бирги черни өлөөн. 1979 чылда өөреникчилеринин бүдүрүлге бригадаларының слёдунга Оксана Чаш-оол аныяк механизаторлар аразынга тиилекчи болуп, Гоша Шимит саанчылар аразынга чемпион болган. Олар ийилээн Ставрополь хоорайга слётка киришкеннер. 1980 чылда Воронеж хоорайга болган аныяк саанчылар конкурузунга Галина Сыгырта Россия Федерациязының чемпиону болган.

Чаңчылдарда сиңниккен мораль талазы-биле үнелиг үүлдерни уруглар ылап-ла ханызы-биле медереп билир болза, ындыг чаңчылдарның оларга салдары күштүг болур. Ынчан олар ындыг чаңчылдарны чүгле көрүп өттүнер эвес, а харын медерелдии-биле сагыыр апаар. Мону чедип алырынга башкылар, өг-бүле, хөй-ниити организациялары биче эвес күштү, билигни үндүрери чугаажок.

И. ДОСТАЙ.
төөгү башкызы.

ТӨЛЕТТИРЕРИ АЛБАН

Тыва АССР-ниң Юстиция министерствозунуң, хоорай, район улус судтарының болгаш хоойлу-дүрүм камгалалының органнарының адынга алимент айтырыглары-биле холбашкан биилдиришкиннер, хомудалдар хамаатылардан кирип турар. Ында чарылган ада-иезинден алимент төлевирин чогуур ой-шаанда эвес кижиге, азы ону четче албайн турар азы четчестерниң барын билдингир.

Кандыг-бир чылдагаан-биле өг-бүлезинден чарлып, уруг дарыылан аңгыланып, уруг азыралы дээш алимент төлеп чоруурлар бар. Оларның аразында төрээн ажы-төлүүнүң азыралынан оспаксыраар, доктаамал ажыл кылбайн, олбо чер кезиге чоруур арынгыр чок кижилериниң барын хомудаачыг. Ындыг төлеп чоктарны хоойлу-дүрүм өзугаар кеземче харысалгазынга онаап турары таварылга эвес. Аңаа хамаарыштыр даразыында тодаргай чижектерни маңаа киреийн.

Чоокта чаа Кызыл хоорайның улус суду уруг азыралының акшазын доктаамал төлевейн келген И. К. Романовка кеземче херээн оттуруп, оон хосталгазын казып шииткен. Эрзин районуң улус суду хамааты Д. А. Кызекке база хоойлу өзугаар кеземче харысалгазын онааган. Уругларының азыралынан оспаксыраан ол хамаатылар социалистиг хоойлу-дүрүм өзугаар кеземче харысалгазынга онаашканы ол.

Ажы-төлүүнүң азыралынан өйтаан, оон дезин, алимент төлевейн чоруур кижилерни хоойлу-дүрүм органнары шыңгыы кичээнгейде алган. Аңаа хамаарыштыр алырга, Кызыл районуңу төвү Каа-Хем суурда чурттап турар Г. С. Вагаев баштайгы өг-бүлезинден уруунга шалыныың 25 хуузун оон азыралынга тыртпырын турган, а ийги өг-бүлезинин уруунуң азыралынга ай санында 30 рубльди бээр болгаш азыран өстүрген незинге дузаламчы көргүспейн келгени дээш оон шалыныдан 10 рубльди тыртпын турган. Ол аңаа харысалга чок чоруун көргүскен. Оон түүнелиниле Вагаев доктаамал ажыл кылбайн чоруп турган, уруглар азыралынга 2800 рубль түүнүг өрелиг болган. Суд, чурумнуң негелдезин өзугаар оон чурттап турган бажының саг-тырган, оон өртээ-биле төлезе чогуур алимент өрезин албадап төлеткен.

Назы четпес уруглар азыралы-биле холбашкан хомудалдарны, биилдиришкиннерни сайгарып көрүп турган, оон тургустунуп келгиниң чылдагаанын сайгарып көөрге, суд-тың үндүрген шиитпиринин күүселдезин, бирги эвлечгде, суд күүседикчилериниң чогуур ой-шаанда шын организаставаан, оске талазында, ажыл-агыйларже, албан организацияларже, коллективтерже күүселдери-биле чоруткан суд шиитпирлериниң негелдеге дүүштүр күүсеттинмейн турарында. Суд күүселикчилериниң чугуда сорулгазы болза, судтун үндүрген шиитпирлериниң күүселдезин, чедирген когаралды, оон иштинде алимент акшазын чогуур ой-шаанда шын тыртпын турарын шыңгыы хайгааралга алыр ужуруут. Чамдык сан-хөө ажылдакчылары суд күүселикчилериндеп чогуур инструктаж, тайылбыр албаанындан суд шиитпирлериниң күүселдезин-биле холбашкан чамдык айтырыларны чедир билбезиндеп, оон күүселдезин хажыда бээр таварылгаар бар. Суд күүсединкизин кижи квартал санында харылаан турар участогунда суд шиитпириниң күүселдезинин канчаар боттанып турарын хынап, ында четпестер бар болза, ону чайлаары талазы-биле тодаргай хемчегларни адыр.

Хоойлу негелдезиниң күүселдезин суд бүрүзүнүң чедип алган турарынче республиканың Юстиция министерствозу ынчыгы кичээнгейни угланыгган. Хамаатыларны дилеп, биилдиришкиннериге дыңнаттыр эвес, аңаа чогуур үезинде харыны бербес ийи-чаңгыс чоруктарның барын чажыт эвес. Чоокта чаа Ленинград областың Волховский районунда чурттап турар хамааты Л. Ф. Кукушинадан Шагаан-Арыг хоорайда чурттап, септелгудуг участогунда ажылдап турар алимент төлеэриниден ур үеде дезин чоруур В. В. Кукушинин дугайында Улут-Хем районуңу улус судуна айтырыг тургузарга, кандыгдаа хемчег албазының бижээн хомудал келген. Хамаатының хомудалынга хамаарыштыр ынаалда чорударга, районуңу суд күүсединкизи турган Л. Ф. Шабаева Шагаан-Арыг хоорайның септелге-тулуг участогунда, өске-даа албан организацияларда суд шиитпирлериниң күүселдер хуудустарының канчаар күүсеттинин турарының дугайында хынаалда кылбайн турганы илерээн. Септелге-тулуг участогунуң бухгалтериязына Кукушинин алимент төлеп күүселдер дугайында хуудузу турган, а оон күүселдезин боттандырар талазы-биле кым-даа хемчег албаан. Юстиция министерствозунуң ажылдакчыларының районуңу улус суду-биле кады чоруткан хынаалдазының сөөнда, септелге-тулуг участогунуң згар санындан 259 рубль 80 көпеекти уруг азыралының күүселдер хуудузун күүсетпээн дээш тырткаш, негелчиниң адынга шилчиткен. Оон-биле кады бухгалтериялар колдуунда алимент төлеп турар кижиниң үүтле доктаамал шалыңындан акша тыртпын турар. Чижээ, дика хөй кижилер сезонуг ажылдарга база хаара туттунар болгай. Аңаа эвээш эвес түүнүг төлевирин оларның ажылдаан ап турары билдингир. Ажылдың бо хевиринден алимент акшазын тыртпары хоойлуда база көрүнгеи. Бухгалтерия ажылдакчылары ону шыңгыы сагыыр ужуруут.

Суд шиитпириниң күүселезинде чугула черни хоойлу өзугаар көрүнгеи хуусалар эвелеп турар. Ынчангаш алимент төлеп турар кижи ажылдан үнүп чоруткада ийикпе, азы ажылга киргенде күүседир хуудустарны ой-шаанда сайгарып, оон шимчээшкинин шын чорудар. Оон кайы-бир албан организацияга чыдып бээрин болдурбазы чугула. Алимент төлеп турар кижи ажылдан турган бүдүрүлгезинден, албан организациязындан үнүп, саначыр тура, оон соонда барып чурттаар, ажылдаар адрезин аңаа дыңнадыр ужуруут. Күүседир хуудустарны үүтле суд органнары дамчыштыр шилчидер. Ажылын, чурттап турар черни солаан кижи ам ажылдаары-биле келген коллективниге алимент төлеп чоруурунуң дугайын дыңнадыр, бир эвес күүседир хуудус ол үеге чедир келбээн болза, ону болдунуң эки туразы-биле төлеп турарының дугайында биилдиришкинин киирип болур.

Хоорай, район судтарының удуртукчулары судтун шиитпириниң күүселдезинин талазы-биле шын удуртулганы чорудуп, суд күүсединкилериниң ажылын доктаамал хайгааралга ап, практиктиг дуза чедирер хүлээлгелиг.

А. ТУЛУШ.
Тыва АССР-ниң Юстиция министерствозунуң улуг консультантызы.

ОКТЯБРЬНЫҢ БАШТЫҢЧЫЗЫНГА

Дербентниң СЭКП-ниң XXIII съездизи аттыг фабриказының эң тергиин мастерлери Улуг Октябрьның баштынчызының чуруун угуулаалыг хевиске сиилбип турган кылган. Ол портрет Дагестанның чогаадыкчы кижилериниң он-он чылларда чыын келген болук ажылдарынга каттышкан.

Ленинниң чуруун хевиске сиилбинр ажылдың төөгүзү мындыг. 1921 чылда Дагестанның делегациязы В. И. Ленинге чораанар. Беседа үезинде Владимир Ильич даг чурттуларның ажыл-амыдыралын сонуургап, аныяк автономнуг республиканы хөрээженнериниң байдалын айтырып орган. Ынчан ол дыка хөй сүмелерни оларга берген.

Хевис артыкчыларының бир артель кылдыр каттышканы — Совет эрге-чагырганың Дагестанга эккелгеени чаа амыдыралының бир херечизи болган. Кремльге болган төөгүлүг ужуражылгага тураскаадып Дербентниң мастерлери «Даг чурттуглар Ленин-биле» деп хевисти аргаанар. Ук хевистиң угуулаларында Ильичниң фото-чуруун сиилбээннер. Ол чурукту Ленин мурнунда, келген делегацияга «Кызыл Дагестанга» деп бижик-биле кады берген чүүс-дир.

Ол үеден бээр ук фабрикага Совет күрүнениң үндезилекчизинге тураскааткан хөөле чуруктарны, портреттерни кылган. Ол дээрге, хосталгаже болгаш аас-кежиниче орукту айтып берген баштынчыга даг чурттуглариың инакшылының болгаш хүндүткелиниң бадыткалы.

Коммунистиг күш-ажылдың бүдүрүлгези деп атты эдилеп турар фабрикада ам эң тергиин специалистер ажылдап турарлар. Оларның аразында сураглыг хевис артыкчызы. Дагестан АССР-ниң эт-херексел кылыр уран чүүлүүнү алдарлыг ажылдакчызы Н. Гаврилова база бар. Ол З. Агамирзоева-биле, кады Ильичниң бүгү дурт-сынын болгаш кыйгы салып, бурунгаар сунган холдарын ол хевээр улуг хевиске сиилбээннер. Ынла «Бүгү эрге-чагырганы Советтерге!», «Улустарга тайбыныы!» «Тараачыннарга чериг!» дээн ленинчи декреттиң сөстерин алдын үжүктер-биле база сиилбээн.

В. РАТЕНКОВ,
СЭТА-ның корр.

Дербент.

Дагестан АССР.

ШУУРГАННАП ТУРЗА-ДАА...

«Коммунизмче орук» колхозтуң ишчилери дидим болгаш маадырлыг чорукту кылып, кижилерни болгаш мал-маганны айылдан камгалааннар.

Даг-Алтайның кыштагларынга улуг шуурган болган. Кижилер харлыг дүвүге алзып, аътларның болгаш сарлыктарның күш-шыдалы төнген. Ол медээ колхозтуң төвүнге чедери биле дуржулгалыг малчыннардан тургустунган камгалал бөлүү эң-не ырак кыштагже дораан чорупкан. Сиген, одаар үүл, азып-чем, чылыг хөй үдүргеи тракторларның колоннаазы оларның мурнунда чоруп орган.

Шуурганга торулбайн олар айылга таварышканнарга чедип келгеннер. Олар ийи бөлүк болуп алгаш дедир чаныпканнар.

Ол үеде шуурган улам дыңзаан. Бөлүктүң бирээзи оруктан азып, даңгда холчугештиг чуга дожунуң кырынга келген. Айылдан У. Зейнолдановтуң тывынгыр чоруу-биле олар чайлааннар. Өскээр маңнажы берген малды чогуур ой-шаанда эриккче копчуг дүрген үндүр сүрүп шыдапкан.

Беш хүн дургузуйда ол шуурган үргүлүүлээн. Чүгле Көш-Тала шыңаазылдан кажаага кээп, кижилер болгаш малдар айылдан чайлааннар.

В. ПАВЛОВ,
СЭТА-ның корр.

Кыш-Агач,
Даг-Алтай автономнуг область.

Болган таварылга

Эки бараанларны—чонга

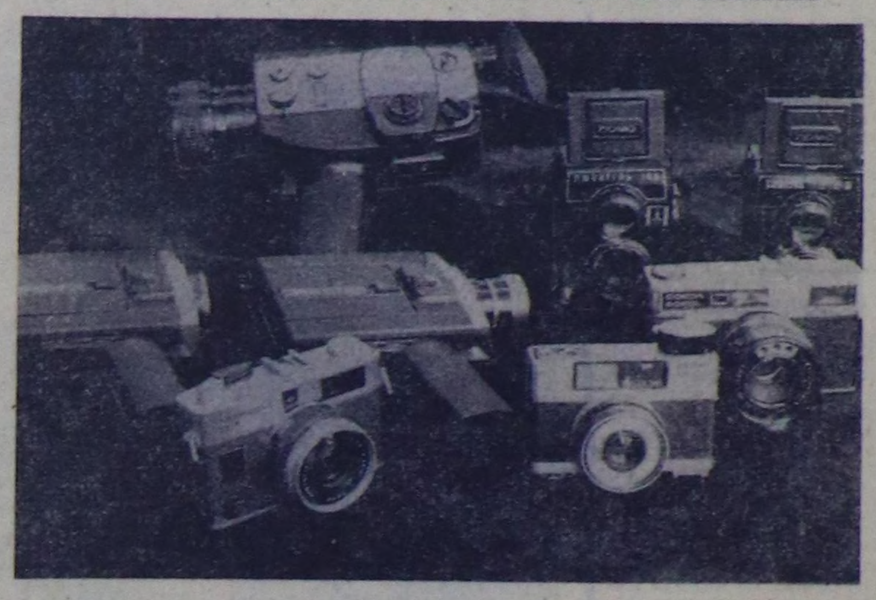

Ленинградтың оптика-механика каттыжыышкыны онгу беш чылды бүгү көргүзүглер талазы-биле ажыр күүсеткен. Каттыжыышкын бо чылдарның дургузунда бүдүрүлге хемчээлин ийи катап өстүргеи.

Чаа техниканың 140 хевирлерин бүдүрерин шингээлип алган. Оларның аразында хемчээр, хынзар болгаш тускай херексел дер, саналта машиналарыныи программаларыбиле башкарар телескоптар, микроскоптар, янзы-бүрү хевириниң кино-фотоаппаратуразы бар. Фирманың кылыгларының чартыындан хөй хезиниге күрүнениң Шынар демдээн тывыскан.

ЧУРУКТА: кино болгаш чурук тыртпырарынга ыраажтарга аппараттарның хевирлери.

М. БЛОХИННИҢ фотозу.

СЭТА-ның фотохроникаазы.

КҮЗЕНЧИГ АЛЧЫЛАР

Партияның Тожу райкому болгаш улус депутаттарының район Соведниниң күүсекчи комитеди малчыннарже агитацияуран үүл бригадаларының үнүүшкүнүн организастаан. Районуңу ийи совхозунуң малчыннарын олар эргээш келген. Бригадаларның составынга эмчилер, политинформаторлар, лекторлар, садыг ажылдакчылары, бот-тывынгыр артистер киржип чораан.

СЭКП райкомунуң пропаганда болгаш агитация кылдызының эргелекчизи Б. С. Сарыгларның удуртканы агитбригада «Тоора-Хем» совхозтуң малчыннарынга чораан.

Партия райкомунуң бюро кежигүнү, районуң улусчу контроль комитедниң дарга-зы С.Д. Хирлиг-ооллуң удуртканы бригадазы «Май 1» совхозтуң күзенчиг алчылары болган.

Ырак-узак коданнарда малчыннарга партияның съездизинге СЭКП ТК-ның «1981-1985 чылларда болгаш 1990 чылга чедир үеде ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезинин Кол угланыышкыннары» деп төлевилелди таныштырбышаан, ында салдының турар сорулгаларны амыдыралга боттандырарынче угланган тайылбыр ажылдарын ол бригадаларның хойжуларынга чоруткан.

Бот-тывынгыр артистерниң солун программалыг концерттерин көдээнин ажыл-ишчилери улут сөөгүргал-биле көргеи. Агитация-уран үүл бригадаларының кежигүннеринге малчыннар өөрүн четтиргеиин илереткеннер.

М. КАРА.

ЧАШТАРГА ТААРЫМЧАЛЫГ

Өвүр районуң «Кызыл тук» совхозунуң уруглар садында 40 хире бичин чаштар бар. Оларның хөй кезии малчыннар уруглары, тускай эртемниглерниң ажы-төлү болуп турар. Оон тургустунганындан бээр 26 чыл эрткен. Бо үениң иштинде оон ажылчыннары чеже-чеже бичин чаштарны эки аажы-чанга өөретпеди дээр. Мында эки ажылдыг кижизидикчилер хөй. Оларга чаарби үш чыл ажыл стажтыг Куулар Болат база Сат Шужукмаа, садиктиң эргелекчизи Өөржак Сегиней болгаш өскелерни-даа хамаарыштырып болур. Бичин чаштарның турар чери арыг-силиг, орун-дөжээн чараштыр адын каан. Ойнаарактары четчир, аъш-чеми кезээде амданныг. Оларның кадыкшылын хүн бүрүде эмчи хынап, шинчин турар.

О. ДАЛБЫЙ.

телевидение

ЯНВАРЬ 23-ТЕ

БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Ye». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги суда шимчээшкин. 9.05 — Аныяк спортчунуң улуг ареназы. 9.35 — «Кино аян-чоруктар клуву». 10.30 — М. Каждаевтиг чогаалдарындан симфония концерти. 11.25 — Медээлер. 11.30 — 14.00 — Чапсар. 14.00 — Медээлер. 14.15 — «Сээн күш-ажылың —сээн бедиңиң». Кинопрограмма: «Эки ажыл», «Доев угбашкыларын белин», «Доктор Потаповага келгениер». 15.20 — «Орус болгаш совет музыканың арыннары». О. Такпакишвили— «Руставелиниң оруктары-биле». 16.00 — «Москва комсомолунуң ажыл-херектери». 16.30— «Орус чугаа». 17.00 — «Шевер холдар». 17.30 — Теннисте делегей маргылдаазы. ССРЭ-ниң шилиндек командазы — Швециянын шилиндек командазы. 18.05 —«Күскежигештин ыры». Мультфильм. 18.15 — Бүгүн делегейде. 18.30 — «Улуг номнуң эгелери». 8-ки фильм. «Дилээшкин».

КЫЗЫЛДАН

19.30 — Телемедээлер. 19.45 —«Кызыл болгаш кызылчылар». 20.15 — Телемедээлер.

МОСКВАДАН

20.30 — «Ye». Информастыг программа. 21.05 — «Эрмитаж. Италияның XVII—XVIII векторде уран чурулгазы». 21.35— 22.55 — «Алдын нота». ГДР-ден дамчыдылга. Төнгенде— Бүгүн делегейде. Информастыг үндүрүлге.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
КЫЗЫЛДАН

18.30 — «Аныяк ленинчилер». 19.00— Документалдыг фильм. «Оны Велико Тырново дээр». 19.25 — Чарлаллар.

МОСКВАДАН

19.30 — Улустуң өөгүм хереселдериниң аялгалары. Гитара.

КЫЗЫЛДАН

20.30 — «Тыванын экраннарында». 20.45 — 22.05—«Республиканың эртинези». Уранчечен фильм.

Агаар

Бүгүн республикага шокар булуттаар, чагбас. Янзы-бүрү угланыышкынныг хаттыг күүжү кошкак. Агаарның температуразы барын талакы районнарга 26-31, өске арткаларынга 20-25 градус соок болур.

Кызылга эдир булуттаар, чагбас. Хаттыг күүжү кошкак. Агаарның температуразы 28-30 градус соор.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

ЯНВАРЬ 23-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Ошку-мыйыс чадскаан» (2 серилыг) 9.30, 12.10, 14.50, 17.30, 20.10 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Дээлдигеннер аразында» 9.20, 11.15, 13.10, 15.05, 18.55, «Россияның ак хары» 17.00, 20.40 (узаткан) шактарда.

«ВОСТОК»: «Бистин бичин бачыдывыс» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Иван Васильевич профессиязын солуп тур» 11.00, 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 (узаткан) шактарда.

Редакцияның адреси: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң орлакчыларының 2-35-24, 2-31-75 харысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи ажыдырал болгаш совет тургузут киллистериниң 2-37-13, пропаганда киллизинин 2-31-75, культура киллизинин 2-23-54, кадза ажыл-агый киллизинин 2-21-47, улетөөр киллизинин 2-31-75, өөгүй киллизинин 2-41-27 информация киллизинин 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтериянын 2-12-45, солун келбейи барганда 2-32-75 телефониче долгаар.

Тираж 17866. Чагыг № 52.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле аргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажын № 1)

ТС—00036